

بو سانئڭ مندرجه مى:

قرآن و مصحوب

وعظ نمرنهسى

(مسجدناڭ ائىمىتى)

حدیث شریف درسى

دینی و فلسفی مقالەلەر

غیرتلى شعرلەر

حدیث ترجمەسى

(صحيح اخبارى دن)

اوزمىزنىڭ قازاق اولوتىمىزغە بىر

ئىككى سوزم.

دینی قورصالار ئوچون پروگرام.

اسلامدا عائىلە

اخلاق اسلاميە

وعظ و خطابت

رسمى قسم:

مخەلە جيوولش لارى و وعظ مجلسلىرى

حقتە حكومت قانۇنى

اختيارى اعانەلەر حقتە حكومت

قانۇنى

اسلام

مجلەسى

آيدە بىر مرتبه چىا طورغان دىنى، اخلاقى
و فاسفى مجله.

انسانلارنىڭ سعادتى حياتلى دىن و دىنلى
حيات ايله بولاچاق.

سان ۳

جمادى الاولى ۱۳۴۳ يىل،
ديكەبر ۱۹۲۴ يىل

ناشرى و معررى: كشافى ترجمىلى

بارچە اجتساب ادارەلەرى امام وموۋىزىنلەرگە.

۱۹۲۴ نچى يىل ۲۰ نچى ئىيولدا دىنىيە نىظارىنىڭ عمومىي جەلسەسىدە دىنىيە نىظارىتىنە قاراغان امام وموۋىزىنلەرنىڭ غوبىرئىسى پىراۋلىنىيەلەر طرفىدىن بېرىلگەن وقازلارنى حەققىدە توبەندە گىچە قىرار بېرىلگەن ئىدى: ۱۹۲۳ نچى يىل ۳۰ نچى ئىيول - مابردە دىنىيە نىظارىنىڭ «اوستافى» تصدىق ئىتىلىشى مۇناسىبتى بىرلە دىنىيە نىظارىنى ۱۹۱۷ نچى يىلغى قىرغى غوبىرئىسى پىراۋلىنىيەلەر طرفىدىن امام وموۋىزىنلەرگە بېرىلگەن بىتون وقازلارنى جىيۇب ئاوب. آلار اورنىنە دىنىيە نىظارىنى اسمىندەن منشور بېرىلگەن قىرار بېردى. ئىسىكى وقازلار محتىسبلەر طرفىدىن ۱۹۲۵ نچى يىلنىڭ غىنوار باشىدە قىر نىظارىتىگە جىيىلىپ تاپشۇرلورغە تېوش. شول مدت ئىچىدە وقازلارنى تاپشۇرماغان امام وموۋىزىنلەر اورنلارنىدىن معزول سانالورلار. بولار اورونلارنى باياگام پىرىغاوار بىرلەگنە نىظارىتى طرفىدىن قايتارلورغە مەمكىن بولور.

بوغارىدە قىرارغە موافىق نىظارىنىڭ بارچە اجتساب ادارەلەرىنە اوشبو بوغرىدە خېرى ئىتىلىدى وكوب بىردەن ئىسىكى وقازلار نىظارىتىگە تاپشۇرالىدە تېنىدى لىكىن شولاي بولسىدە بعض اورونلاردان وقازلار ھامان تاپشۇرلىنى تورا، احتمال بىرائلىق با كە خېرىنىڭ باروب ئىرىشەنمى اوشبو ئىشكە مانىع بولا تورغاندىن. غىنوار باشىدىكى باقتىيۇب قالغانىشە كورە دىنىيە نىظارىنى ۱۹۲۴ نچى يىل ۱۴ نچى دېكەبىر اوپرىتىدە «غوبىرئىسى پىراۋلىنىيەلەر طرفىدىن امام وموۋىزىنلەرگە بېرىلگەن وقازلارنى امام وموۋىزىنلەر دىنىيە نىظارىتىنە ۱۹۲۵. نچى يىلنىڭ مارت باشىدە قىر تاپشۇر بىتونلەرى لازىملىرى اوشبو مدت ئىچىدە وقازلارنى نىظارىتىگە تاپشۇرماغان امام وموۋىزىنلەر معزول سانالورلار. اوشبو خەتتە اجتساب ادارە لىرىنىڭ ايرىم دىنىيە نىظارىتىنى نىظارىتى تېوشلى كورەش» دىيىپ قىرار بېردى. اجتساب ادارەلەرى قىرغى اولارنى شوشى قىرارغە موافىق ئىيتىسونسلىرى وتىپىزلىكە ئىسىكى وقازلارنىڭ نىظارىتىگە تاپشۇرلويىدە شىقى قىلسونسىلار. تېز كوندەن باياگام منشورلەر ئىشلەنوب بىتون، وقازلارنى تاپشۇرماش دىن خادىملەرىنە تازىلىلا باشلاپاقتىر.

دىنىيە نىظارىنىڭ بىرىنچى شەبەسىدە قاضى: عبد اللەھى سالىمان

اسلام مجله سى

ان الدين عند الله الاسلام

سان ۳، جمادى الاولى ۱۸ يىل ۱۳۴۳ ديكه بر ۱۵ يىل ۱۹۲۴ يىل ۱

قران و مصحفى.

مصحفى، حضرت ابوبكر زمانى

كونلارده دنيا دن او تكانلىگ سببلى مسيلمه مسئله سى حل ايتولمى قالدى وشوشى فرصتن فائده لئوب مسيلمه، اهل اسلام اوستينه يرو حاضر انگينى كوره باشلادى.

(۵۷) حضرت ابوبكر خليفه بولغا نندن ايكنچى يىلده اهل اسلام اوستينه يورو نيتى برله مسيلمه نك بيگل عقللر بدوى عربلردن قره مك قنر عسك جيفغانلىقى عقده مدينه گه خبر كىلدى، بو وقتده مسيلمه، بنو تميم قبيله سيني ده اوز يغيته اودارغان وشول سببده ده دهشتلى روشده عسك توزوگان ايدى. شوشى قورقنچلى كو چ گه قارشى خليفه ابوبكر خالد بن الوليد فول استنده اسلام عسكرى بيبهردى. بو ايكى عسك او چراشوب دنيا ده مئالى كورامه گن وشده غيرت برله صوغشديار. صحابه لردن بيك حرمتلو ذائلر شهيد بولدىلر، اراده قران

(۵۶) بور زمانده جزيره عرب نك "نجد" برله «بحرين» ولايتلرى آرا سنده «يمامه» اسمنده زور بر اولانك بار ايدى. (صوك وقتده بو اولانك چيكارى بوغالى واوز اسمى ده اونوتولدى، باشقه اسملر استعمال ايتولنه باشلادى). شوشى اورنده عمر سوروجى بنو حنيفه اسمده گى عرب قبيله سيني ايلچيلرى مدينه گه كيلوب اسلام قبول ايتدىلر و قايتوب كىتدىلر. شوشى ايلچى هبئتى ايچنده بولغان مسيلمه، لامنك استى برله) اسمنده بر عرب بو اورنده ذكر ايتوگه حاجت بولماغان سببلر گه كوره پيغمبر لك دعواسى قبلو غه باشلادى. حتى رسول بولو ينى رسول لله حضرتلرى تصديق ايتكالىكنى ده دعوا قىلور غه كرىلدى. (۱) رسول الله حضرتلرى شوشى.

برله مشغول كشيلىر وقرآن يادلاوچي. برله
كوب ايدى. آخرنده اهل اسلام ييگدى
وشوشى صوغشده مسيلمه اوزى ده او-
ئدرلدى، عربار كير و اسلام غه قايتد-
يلر، غطالقل نندن توبه ايتديلر. شونك
جرله بو مسئله تمام بولدى.

(۵۸) هجرتك اوتوبرنجى يلنده بو-
لغان اوشبو ماجرا صوگنده الوغ صحابهلر
آراسنده: «موندن صوگده شوش-مى
صوغشار بولورغه وش-ول صوغشدرده
رسواللہنك اوزندن حفظ ايتكان اوزينه
تگلاتوب اورغان قرآن حافظلرى شهيد
بولورغه ممكن، شولاي ايتوب قرآن ياد-
لاوچيلر و يادلاغانلرى رسول اللہ غه اوقوب
اوتكار و چيلر از ايورده بو اشدن خطر هلى
نتيجه ميدان غه كيلور» ديب قور قو حاصل
بولدى وشوندى صاقلانو اي-چون قرآن
كرىمن «كتاب» روشنده ايتوب بر اورن
غه جيار غه قرار بيلدى. بو وقتده ايندى
«كتاب نك نيندى روشده بولوى صحا-
بهلر گه بلنگن ايدى.

(۵۹) خليفه ابو بكر حضرتلرى باشده:
«رسول الله اوزى اشلامگان دينى بر
اشنى، بز نيچوك ايتوب اشله رمز
ايكان؟» ديب بو اش حقنده ايكيله نوب
باطر چيلغى بيتىمى طور سهده اشنى ياخشى
تيكشركانندن وعقل اهللرى ده مونك، بيك
تيوشلى بر اش ايكانلېگنى سويلهب
ومشورت بيروب طور غايلر نندن صوگ
رضا بولدى حنى هيچ نيچكس رگه يارامى

طورغان اهميتلى و صواب بر اش قبولوب
تابدى و چاره سينده كر شدى.

(۶۰) مدينه لك همده ياش صحابه-
لردن بولغان زيد بن ثابت نى چاقروب
سپن ياش ييگت وعقللى بر كشى، اوزنك
اشانچلى، رسول الله حضور نده وحى بازار-
در ايدك، قرآن كر يمنى كتاب روشنده
جيوغه قرار بيلردك. بو خدمتى سببا
تابشرامن، بو كوندن چاره سيني كور
واش كه كرش!« ديدى (۱).

(۶۱) اوشبو فرمان غه بنا قيلنوب
زيد بن ثابت رياستنده رسماً روشده
قرآن جيو هيتمى توزولدى، صحابهلر نك
قارتارى و ياشلرى، فرصتلرى بولغان و كو
چلرى بيتكان قدر شول هيتمده خدمت
ايتديلر، جيولشلىرى بتون خلق حضور نده
مدينه ده رسول الله مسچندنه بولادر ايدى.
املا قيلدر و چيلرى ابى بن كعب ايدى.
(۶۲) قرآن جيو هيتمى اش كه كرش
برله ايكي توراي فرمان اعلان ايتولدى:
برى: رسول الله حضور نده يازلغان و او-
قولغان ايتار يازلغان نرسلر نك همه سى
هيئت كه كبتربوب تابشلسون ديب بون
ايكنچسى ده: آيتلر نك رسول الله حضور-
نده يازلوينده ايكي كشى گواهلوق بيلرسون
ديبودن عبارت ايدى.

(۶۳) قرآن جيغان وقتنده يازولر
برله گنه يا كه يادلاوچيلر نك اوقو-طورو

(۱) صحيح لبخارى ج ۵ ص ۲۱۰-۲۱۱
و ج ۶ ص ۹۸ و ج ۸ ص ۱۱۹.

رەلەردە اوز اورنلار يەنە تزلوب بىتكاندن
صوڭ الوغ جماعت وقرآن حافظلىرى حضو
رنده قرآن كرېم اوقولدى وبتون صحا-
بەلارنىڭ اتفاقلرى براه «مصحف» دىب اسم
بىرلدى.

(۶۸) صاقلانوب طور سون و حاجت وقتده
ده مراجعت ايتو گە اوڭغاي بولسون اېچون
شوشى «مصحف» شريفى، خليفه ابو بكر گە
تابشردى و اناڭ حضور نىسە طور دى.
حضرت ابو بكر وفات بولغاندن صوڭ
خليفه عمر گە كوچىدى. حضرت عمر
وفاتىدە اوزىنىڭ قزى ورسول اللە حضر-
تلىرىنىڭ خانونى بولغان حضرت حفصە
قولىدە صاقلاندى (۱).

VII

مصحفى. امام. حضرت عثمان زمانى.
(۶۹) خليفه عثمان زمانىدە اسلام
دنياسى بىك كىڭىدى. ايران ملىكىتى
بتونلەي دىرك اسلام دىننى قىبول ايتدى.
بو ملىكت خلقلىرى بردن اوزارنىڭ آنا
تللىرى بولماو و ايكىنچىدىن دە بعض بىر
كلمەلرنىڭ تور لىچە تىلفظ قىلىنوى برا دە مەنا
بوزولماو قىيىلىنن سىبىلردن قرآن كلمە
لر ندىن بعضىلارنىڭ تور لىچە اوقولولرى
كورلە باشلادى. اور تالىق غە درست اوقو
وياڭلىش اوقو مسئلهسى چقىدى لىكىن بو
حال «مدىنە» دە «مكە» دە (عزى يورتىدە)

(۱) صحيح البخارى. ج ۵ ص ۲۱۰ ۲۱۱.

لىرى بىرلە گنە قناعت ايتىمى بىلكە كو-
ڭلە يادلانغان بىرلە رسول اللەنىڭ اوز
حضور نىدە. وحى ياز وچىلر طرفىدىن ياز-
لغان يازولر نى چاغشىدولر هم دە رسول
اللە حضور نىدە يازلغان بولو حقنىدە ايكى
شاهد صور اولر بارى صاقلانوب و تورلى سوز
لر گە اورن قالدردى. وسوسەلردن يراق
بولو اېچون گنە ايدى يوقسە صحابەلرنىڭ
كورگىلدىن اوقوب طور غايلر نى يازو بىر-
لە دە مقصود حاصل بولاچق ايدى.

(۶۴) قرآن جيو هيئەتى بعض بىر
وقتدە: «فلان سورەنىڭ فلان آيتى يازلغان
يازو موندە كىلمە گان و فلان سورەنىڭ فلان
آيتى دە كورلمى» دىلر و شونلر نى از لە توب
كىتور تىلر ايدى (۱).

(۶۵) شولاي ايتوب نى قىر وقتلردى
هېت شوشى خدمت بىرلە شىغلە مەندى،
قرآن كرېم دە ايكى قاترغا ار اسنىدە بو-
لغان «كتاب» روشنىدە جىولدى.

(۶۶) بو وقتدە اهمىت بىرلىگان اش،
آيتلر نى اوز اورنلار يەنە اورنلاشردى
عبارت بولدى ياز وچىلر اوزلرى بىلگان
وتلە گان هم اوڭرەنگان رسملىرى بىرلە
باز دىلر، قزىش شىو سىندى باشقىچە
تلفظ قىلو يولىنى بىكلىو مقصود ايتلوب
طوتولمايدى. مونڭ شولاي بولوى بو وقتدە
طبيعى بر اش ايدى.

(۶۷) خدمت تمام بولغاندىن وبتون
آيتلر اوزلر نىڭ سوزلر يەنە جىولوب سو

(۱) صحيح البخارى. ج ۶ ص ۹۹.

توگۈل بىلكە ابران دە وسور يە مملەكتەندە
(چيت قوسلر آراسندە) ايدى.

(۷۰) ار مدن واذر بيجان اشلرى بىرلە
مشغول بولغان حذيفه بن اليمان هجرتدن
يكرمى بيشنجى يىلدە مدينە گە قايتوب
خلقلرنىڭ قرآن او قو حقدە اختلاق قىلىشو-
لرندىن وئزاعلاشوارندىن خليفە عثمان
حضور يىنە كرر ب شكايت ايتدى وشول
حقدە هېچ بىر كېچكدرمى بىر تورلى چارە
ئورو لازم ايكالمىكنى عرض قىلدى.

(۷۱) «اختلاف» دېگان سوزدن بىك
زور بىر نرسە آڭلانورغە مېكەن. «اختلاف»
نىڭ نىتون ماھىتى شوشى: شام اھلى
«سید القراء» عوانىنى آنگان وقرآن او قو
طوغرسندە «ئى رسول اللہ حضرت تلىرىنىڭ
اوز وقتىدە ماهرلك بىرلە اسم چقارغان
ابى بن كعب روشندە او قىلر ايدى (۱).
اما عراق خلقلرىنىڭ قرآن او قودە غىسى
استاذارى مشهور و عالم صحابەلردىن بو-
لغان ابن مسعود بولوب انىڭ توسلى او-
قورغ، طرشەلر ايدى. مونلرنىڭ اول كىبىسى
«مدينە» لك بولغانلىقتىن بعض بىر كىلمە-
لردە اوز شېوہلرىنى استعمال ايتەدر اما
صوگھىسى قريش قبىلەسندن (مهاجر)
بولغانلىقتىن مطلق قريش شېوہ يىسنى
دستور طونادر ايدى جىدانندە بو، زور
اش توگۈل ايدى. اشنىڭ زورسى ايسە
بىك جزئى بولغان شوشى مخالفت سببلى

(۱) فتح البارى، ج. ۹ ص ۱۴.

ايدى طائفەنىڭ ھىر بىرى ايدى كىنچىسىنى
خط غە نسبت قىلورلى ايدى. ايكى آرانى
توزە تونىڭ چارەسى: «ھىرايكى تورلى او قودە
دەرست، بىرگىزنىكى دە ياڭلىش توگۈل» دىب ھىر
ايكى طرفنى قىمات ايتدرو بولغان حالدە شو
شى اش كە ھىر ايكى طرف كونمى، بارى اوز
او قىلر يىنى غنە درست كورە وشول اش
اصرار قىلەر ايدى. حذيفە شوشى اش
ايچون زور بور چوغە توشدى بو اختلافنىڭ
يولىنى بىكلەونى. تى ار مەن واذر بيجان
صوغىشلرىنە كورە دە اھمىتلى صاناب
شونىڭ ايچون «مدينە» گە قايتوب كىندى
واوزىنىڭ عائەسى يازىنە، اوبىنە طونىڭ
مىچە، طوب طبرى خليفە گە باروب: «اي
امبرالمؤمنين! اش بىك اھمىتلى نىز-
لىككە بىر چارە كورسەڭ ايدى!» دىب
قچقردى (۱)

(۷۲) خليفە عثمان، حضرت حفصە
حضورندە صاقلانوب طورغان «صحف»
شريفنى صورانوب آندردى دە شوندىن
قريش شېوہسندن باشقە چە او قودە مساعدە
ايتىم طورغان رسم بىرلە نىسخەلر كوچرو
نى بىر ھىئت كە تابشردى. بو ھىئت
ايچىنكە زيد بن ثابت، عبد اللہ بن الزبىر
سعید بن العاص، عبد الرحمن بن العارث
بن ھشام، انس بن مالك، عبد اللہ بن عباس
ابى بن كعب بار ايدى. املا قىلدر.

(۱) صحيح البخارى، ج ۶ ص ۹۹.
جامع ترمذى، ج ۲ ص ۱۳۷.

چېلىرى سەئىد بن العاصى وَاكْ اوستايازو-
چېلىرى زەيد بن ثابت ايدى (۱).

۷۳) خەلىفە ئىسمان خەزىنىسى، ئىبىر
ھېت كە: «نسخەلەر بارى غەمى شېۋە
بولغان قىرىش شېۋەسى بىرلە اوقوغۇغىنە
مىسالىدە ايتوب باشقە شېۋەلەرنى استعمال
ايتۇكە بول قىلماسون!» دىب قەئىقى فرمان
بېردى. ھېت دە شول فرماننى ھەر وقت
دستور ايتوب توندى (۲).

۷۴) «بقرە»، سورەسى (۲۴۹) نچى
آينە) «التابوت»، سوزىنە كىلگەندە تو-
گەرك تابرلە «التابوت»، روشندە مى
يا كە اوزون تابرلە «التابوت»، روشندە-
مى يازو طوغروسندە اختلاف چقىدى.
زەيد بن ثابت بسوكلمەنى اوزلر يىنىك
«مەينە»، شېۋەسىنە (وقى وقتىندە ھابىرلە
وقى ايتولر يىنە) موافق ايتوب ھابىرلە
«التابوت»، رسمندە يازو طرفندە بولغان
ايدى. ھېت ايسە: موگا قىرىش شېۋەسى
مىسالىدە قىلمى (قىرىش عربلىرى وقى
وقتىندە ھابىرلە توگىل بىلكە تابرلە وقى
ايتىلەر) دىب ھابىرلە يازوغە مىسالىدە ايتىمە-
دى و اوزون تابرلە «التابوت»، رسمندە
يازردى (۳). باشقە اختلافلار دە شوشى
اساس بىرلە حل ايتولدى.

۷۵) خەزىنىسى ئىسمان نىك بو خەتمى

(۱) فتح البارى. ج ۹ ص ۱۵.

(۲) جامع ترمذى. ج ۲ ص ۱۷۳.

(۳) جامع ترمذى. ج ۲ ص ۱۳۸.

البته بىك كىرەكلى و بىك وقتلى بىر
اش ايدى.

شونىك اېچون بولسە كىرەك كو-
فەكە بارغاندىن سوڭ زور بىر جمعىتدە
خەزىنىسى ئىسمان نىك:

«قرآن حەقىدە خەلىفە ئىسمان نىك خە-
تمى اېچون رحمت بىرلە دعا قىلگىز!» مە
موندە سوز سويلا، كەنلىكى روابت
ايتولنەدر (۲).

۷۶) قرآن كوچرو ھېتتى ھىجرتدن
بىكر مى بېشىنچى يىلدە، ابوبىكر رضى اللہ عنہ
طرفندىن چېدىرلغان «مصحف»، شريفدن
بىر قىر نىسخە خەزىنىسى اولگورتىدى
واصل نىسخەدە (خەزىنىسى ابوبىكر نىسخەسى)
اولىكى اورتى بولغان خەزىنىسى حەقىدە
قىتارلدى.

۷۷) موندىن سوڭ خەلىفە ئىسمان
رضى اللہ عنہ طرفندىن اوشبو رەۋشە
فرمانلار صادر بولدى:

(۱) موندىن سوڭ ھېت طرفندىن
كوچىرلگەن و يا كە شونلر نىك رسملر يىنە
موافق يازلغان مصحف نىسخەلىرى گە
دستور العمل تونولسون!

(ب) ھېت طرفندىن كوچىرلگەن
نىسخەلەر ولايتلار گە يىبەرلسونلار! بو فر-
مانلر البتە شىرل وقتىدە عمل گە قوبولدىلر.

۷۸) بىرىنچى مرتبەدە ھېت طرفندىن
بېشىنچى نىسخە مصحف شريف خەزىنىسى
بىرىنە «مام»، دىب اسم بىدىرلدى و

(۱) ارشاد السارى. ج ۹ ص ۲۵۶.

الاتقان للسيوطى. ج ۱ ص ۶۲.

«مدینه، شہر نندہ قالدردی، باشقہلرینی
برر نسخہ ایتوب مکہ، کوفہ، بصرہ و شام
شہرلرینہ کوندردیلر.

(شوشی بیش نسخہ ننگ ہمسینہ
«امام»، اسمی بیروچی عالملر بار). موند
لمردن صوگ دخی نسخہلر حاضرلہ نوب
مصر، بحرین، یمن اولیکہلرینہ بیبہرلدیلر
بلکہ مولردن صوگ، حاجت اورنلرغہ
یببہرلوب طور بلغاندر. «مدینہ»، قالغان
نسخہدن باشقہ مخی خلیفہ عثمان حضرت
لمرینک اوزینہ خصابده بر نسخہ بیرلر
دی دیگان سوزلر بار. هر حالده حضرت
عثمان ہیئتی طرفندن یازلغان و اطراف
غہ اوز ائولغان مصفلرینک سانلری حقندہ
بولغان اختلاف، اہمیتلی توگل. صائنی
آز کورسہ توچیلر اولگی مرتبہنی گنہ
کورسہ تکانلری حالده آرتق کورسہ تو
چیلر صوغنی مرتبہلرنی ده صانیلر.

حالبوکہ بو نسخہلر ننگ اولگیلری
برلہ صوگفیلری آراسندہ آبرما یوق،
ہمہسی بر مرتبہده باصلغان کتاب روشند
دہ بر توسلی.

(۷۶) خلیفہ حضورندہ و آنک کوز
اؤگندہ الوغ بر ہیئت و حرمتلو صحابہلر
اجنہادی برلہ کسورلرگن و خلیفہ ننگ
وکبیللہری (رسمی مأمورلر) واسطہلری
برلہ ولایتلرگہ تار بلغان بو نسخہلر ننگ
هر برہم برہمی رسمی نسخہلر بولب
شول جہتدن گنہده قطعنی و متواتر صا

نالالر. حالبوکہ یازو یولیمتہ بتونلہی باشقہ
بولغان بادلاو یولی بار. یادلاو یولی
اوزی هر وقت متواتر خبرلرگہ مصداق
بولوب کیلہر.

(۸۰) بدویلسکدن ییاگنہ آیرلا
باشلاغان و شول زمانده غی حکومتلرده
اشلر یورتلو اصولی برلہ آزغندہ مناسب
لمری بولمغان صحابہلر ننگ برہ درجہده
دقل برلہ حرکت ایتولرینہ، حقوقی اساس
لمرینہ رعایت قیلولرینہ، عموم خلق مص
لمحتی برلہ حسابلاشولرینہ، اشلر ننگ
نتیجہلری نیچوک بولاچغیننی یراقندن کو
رہ آلولرینہ، آزغنہ فرصتنی ده اوتکار
مہولرینہ حیرانمن!.. اوز دینلرندہ بیک
مقید بولغان، اوزلرینی باشقہ انسانلردن
بیک یوقاری اورندہ دیب اعتقاد ایتکان
یازو و اوقو برلہ باشقہ خلقلردن اوستون
طورغان، آنا بابالردن بیرلی حکومت
سوروب کیلگان و عموم بنوبشرنک رو
حی حاللردن خبرلری بولغان بھودلر
اوزلرینک دین کتابلری بولغان «توران»،
نی ساقلی المغانلری و برگنہ نسخہده
قالدرمی یوغالتقانلری حالده بدوی و
«امی»، غریلر اوزلرینک دین کتابلری
بولغان قرآن کریمنی بتون بیر یوزینہ
تاراندیلر! بو، کچکنہ و اہمیتسز بر اش
بولماسہ کبرہک.

(بتمہدی)

رضا الدین بن فخر الدین

وعظ نمونەسى.

مسجدنىڭ اهمىتى

انما يعمر مساجد السلم من آمن بالله
والبوم الاخر واقام الصلوة واتي الزكاه وادم
بخش اللله. فعسى اولئك ان يكونوا من
البهتدين.

«اللەنىڭ مسجدلەرىنى اللەغە ئىشال-
غان، آخرت كۈنىنى راستلاغان، نامازىنى
ئۈنەنگەن، زكاتىنى بېرگەن، اللەدان
باشقە ھېچ كەمسەدەن قورقماغان كەمسەلەر
گەنەوزەرلەرگە. مۇنەشولار توغرى بولغە
كۈنلۈچىلەردەن بولماقلاڧلار.»

عزيز قارداشلار! اللەبارك وتعالى
نىڭ مسجدلەرىنى تورغزو، الارنى توزوك
فېلو اللەغە بوېصونغان، اللەنىڭ قوشقانينى
تۈگەللەگەن واللەنىڭ الوغائى قارشىندە
باش ئېگەن كەمسەلەرگەگەنە نصىب بولا
ئېكەن. آيتدەن آڭلاشلوېنە كورە اللەتعالى
حضر تلارى مسجدلەرگە بېك زور اهميت
بېرگەن ومسجدلەنىڭ درجەلەرىنى بېك
نق كۈتەرگەن بولادر. صوك اللەتعالى نى
ئوچون مسجدلەرگە بو قدر زور اهميت
بېرە، نى ئوچون مسجدلەرنى بو قدر
الوغبىر اورون ئېتوب كورسەتە؟ مۈنى
آڭلاو ئوچون پېغېمبىر بىز مائىدەغى مسجد
لەرنىڭ نېندى اورون توتقانينى والارنىڭ
ئېتەن خىمتلەرىنى كوروب ئوۋ بېرەك
بولادر.

۱. - عصر سعادندە مسجدلەر عبادت

يۈرتى ئېدىلەر. ۱. - ھەر قايسى كۈنەدە
بېلىكلىدىرگە، دىيادە بولغان شار - شولار،
كشىلەر آراسىدە بولغان واقفلاڧلار، طور -
مىنىڭ اورلقلارى، دىيانىڭ بىر توتاشدان
ئوزلكسىز ئوزگەروب توروى، بىرگەنە
نەرسەنىڭدە دواملى بولماوى، آدم بالاسى
فېكر يۈرتوب يۈرتوبدە جھاننىڭ الو -
غلى توغرسىدە بىر اشدا قالووى، مۇنە
بولار بار دە آدم بالاسىنى بالقىدرا، دىيادان
تويدرا، آنىڭ كۈڭلىنە نېنىدىر بىر اور
بورچو والادر. مۇنە شوشىندى حاللەردە
مسجددە بولغان عبادت آدم بالاسىنىڭ كۈ -
كلىنە طىچلق بېرە، اول آندان كۈڭلى
يەشەروب، اللەنىڭ مەڭگىلىك رحمتىنە
ئېرىشوب، بتون قايسى خىسرتلەردەن
آرنوب، كۈڭلىدە بولغان شېك وشېبە -
لەردەن آرچىنوب چىقار. شونىڭ ئوچون
سويوكلى پېغېمبىر: «اذا دخل احدكم المسجد
فليقل اللهم افتحلى ابواب رحمتك بىرە
كز مسجدكە كرسە، بارېم! مېڭا رحمت
ئېشىكلەرگىنى آچ، دىب ئەيتسۈن، دى.

۲. - شولاي اوق ھەر كىمنىڭ دىيادە
كۈز تىگىگەن بىر توب مقصودى، ئوزى
ئوچون توبەب آغان بىر يولى بولا. حال
لبوكە آدم ئوزىنىڭ توبەگەن مقصودىدە ھەر
وقت ئېرىشەلمى، يولندە تورلى كىسىكە
لەرگە، اورلقلارغە اوچرى. ئەنە شولوقت

أدمنك كوكلىنەر احتىسزلك وتورلى اميدىز
لكلەر توشى، بو ئلكىدە شولاى ئىدى.
پىغمبىر بىزنىڭ ئىبەر چىنلەرى - صحابىلەر
ئىرتە دەن كىچىكە قىر كونلك طور مىشلار -
بىنى اوزدرو ئوچون كىسب ئىتەلەر، ئوز
لەرى وبالاچاغالارنىڭ كوندەلك تر كلىگىنى
قايقور تورغا مەجبور ئىدىلەر. لىكن آلا
أدمنك دىناغە آشار -- ئچەر ئوچونكىغە
كىلىمىچە. بلىكە اللەنڭ آدم بالالارنى دىناغە
بېيىرودە نىزو وتوبىر مقصدى بار ئىكە.
نچىلىگن قرآن كرىم وپىغمبىر محترمىنك
ئوبىرەتووى بوبىنچە بىك ياخشى بىلەر
وشول مقصدقە ئىكچى تورلى ئىتوبىتە
يتسەك بتون آدم بالالارنىڭ دىنا و آخرت
بختلى بولووى مقصدىنە قاراب بورىرگە
طرىشلار، شولاى ئىتكە نىلكلەرى ئوچون
كافر و مىشركلەر طرفىدان هر تورلى آور
لقارغە، چقالارغە، مەختىلەرگە گر قاتار بو -
لالار ئىدى. آلبىتە بو قاتىلقلار بعضاچىكلەر
دەن، آلانك طاقتلارندەن آشوب كىتە
ئىدى. اللەتعالى نىڭ انالنى نىزرسىلناو الذىن
آمنوا فى الحىوة الدىنا - بىز آلبىتە پىغمبىر
لەرىز و ايمان ئىتىرگەن كەسەلەرگە دىنا
تر كلىگىنە بارم ئىتە چە كىزە دىگەن قەسىمى
وعدەلەرىنە قاراب، ارشبو تر كلك ئچىدە
بىر كون كىلو بىدە مىسەلنلارنىڭ توبەگەن
مقصدولارىنە ئىرشە چەكلەرىنى واشبو شاد.
لقلى كوننى دىنا كوزلەرى بىرلە ئوك
ئورە چەكلەرىنى اميد ئىتەلەر ئىدى. لىكن
كىرەك كفار كىرەكسە دىنانىڭ و فاسزلىغى

بىرلە و قىللى اولارق باشلارنى توشكەن
بلا وقضالار آلارنى بورچى، خصوصالسا -
منى يا كارقاق قبول ئىتكە نلەرىنە بىر مشقت
و چقالار بىك آور طويلا ئىدى. شو -
شىنى چاقلار دە اللەغە بولغان عبادت بىرلە
آلانك كوكلىلەرىنە اميد طولا، آلا باشلار -
يىن داغى مەختىلەرىنى اونوتوب مىسجد دەن
چىكسىز زور بىر غىرت آلاب، اللەنك نىكسىز
چىكسىز رحمتلەرىنە ئىرشوب چقالار،
ھاصلى مىسجد آلارنى يا كارقاق توب، آلاغە
يا كارقاق روح يا شام كوچ بىر وپ چقالار
ئىدى.

۳. -- جناب حق حضر تلارى قرآن
كرىمنىڭ تورلى اورنلارنىدا: «الذىن
يتفكرون فى خلق السماوات والارض -
مؤمنلر شوندى نەسەلەر دىرگە، آلا بىر
وكوكلەرنىڭ يارانلىشى توغرىسىدا اوبىلار.
«و من اياته خلق السماوات والارض واخلاق
السننكم والوانكم ان فى ذلك لايات للعالمىن.
آنك دللىلەرى چەلمەسەننىز بىر وكوكلەر -
نىسى ياراتووى، تل و توسلەرگەزنىڭ تورلى
تورلى بولو بىدىرگە، عالمە ئوچون بولار -
دە (اللەنك بارلىغى و آنك چىكسىز قدرىنە)
دللىلەر باردىر، كىمى يوزلار چە ايتلەر
بىرلە دىنانىڭ يارانلىشى، آنك تونولشى.
أندە بولغان تىرتىب و انتظاملار كورسە
تىلوب، مىسلمانلار اوشبو ھقە اووى
و فكرارىنى يورتورگە بو يوزلار ئىدى.
صحابىلەر نىسە اوشبو ھقە و فارقانلارغە
بو بىصنوب شوشى وقتقە قدر دىناغە ئەللە

نېچە نورلى ملتلەرنىڭ كىنوب كىچىكەنلىكى-
 لىرىنى، لىكىن بولارنىڭ فسق وفساد
 نەتىجەسى بىرلە يوقىغە چىققانلىقلارنى، ياز،
 چى، كوز و قىشلارنىڭ بىر ئىسوز لوكسوز
 وقتىدە كېلۇپ، ھەر بىرسى يېرى ئوستىدە
 ئەنئەنىۋى بىر گېسىز ئوز گەرىشلەر ياشانغانىنى،
 بىزنىڭ دۇنيا بىزگە باشقىە كوك بوز ئىدە مېلى-
 بولار، مېلىباردار، تاغىدە درىستى سانى
 حسابى اللەدان باشقىە ھېچ كەمسەگە معلوم
 بولماغان ئىكسىز چىكىسىز عالمەرنىڭ بۇ-
 زۇب يورۇنى، و آدم اسىندە گى- عاجز
 بىر مخلوقنىڭ شوشى نەرسەلەر نىڭ بايتاغىنە
 وافى بولۇپ، حالبو كە شول آدمنىڭ بۇ
 ئىكسىز- چىكىسىز لىكلەرگە چاغشىرغاندە
 بىر نوزاندا يىغىنە بولۇپ قالۇپ، بى-
 نوزان بورتۇگىنىڭ دۇنيا تۇرۇشىنى قاراغ-
 ندە بىگىز دەن بىر نامە چى چاقلىغىنە بولغان
 ئىللى، اشا كىتسە يوز يىل قەدر گىنە عمر
 ئىبتە آلۇپ، حالبو كە شوشى بوقىغە
 بىر مخلوقنىڭ طر شوى واللەغە بويىنۇ
 آرقاسىدە دۇنيا ئوستىدە ھېچ بىر عقلار
 ئېرىشە الماسلىق ئىسوز گەرىشلەر ياشاپ
 شوشى دۇنيانى ئىك تىنچ و ئىك كوكلىلى
 بىر يورت ئىتە آلۇرغە قەدر تىدەن كېلۇ-
 ىنى ارىلاب حىران بولالار و ئىركلى ئى-
 كسىز: اى «اللە! سىن بار چە عالمەرنىڭ
 خوجەسى سىڭ، اللوغىنىڭ. بىز سىڭاغىنە
 تابانۇ. وسىندە نىگنە يار دم صورىبۇ، بىزنى
 بەلە كە يىگە بىر مخلوق ئىتوب ياراندىغىڭ
 خاندە، بىزگە ئەيتوب بىر گېسىز كىچىكلەر

قوتلەر بىر گە نىسك. بىز گە شول كىچىكلەر-
 بىزنى اورىندە توتۇپ، بىر ئوستىدە بىخ
 وسعادت كېترە تورغان ئىدىگۇ بىندەلەر-
 گىدەن قىل. بىز كىچىكلەرگە طر شىساقىدە
 سىنىڭ سىر و حكىمەتلەرگىڭ توبىنە توشۇ-
 نۇپ بىتە آلمايۇ. بىتون يېرى و كوكلەر نى
 باشقارۇچى سىنىڭ سىڭ. سىن بىزگە
 ھدايت بىر. كىچىك و قوتلەر بىزنى نىچا
 يوللارغە توتۇپ يورۇ تورغان آداشقان
 كەمسەلەر دەن قىلما» دىب اللەنىڭ خۇ-
 رىدە باش ئىپىدلەر، آشكارغە سىچە قىلۇپ،
 آنىڭ عظمتى قارىشىدە تىرى ئىپىدلەر.
 اوزون سوزنىڭ قىسقىسى: مسجىدلەر
 مسلمانلارنىڭ كوكلىلەرى ساقلانۇپ، طىنچلىق
 تابۇپ، امىد كە ئىرىشۇپ، دۇنيا و باشقىە
 عالمەلەر خقندە اويلاپ فىكر گە چىمۇپ،
 اللەنىڭ اللوغلىقى و قەدرىتى قارىشىدە
 حىران قالۇ بىرلە جانلار بىنە آرزۇ آلۇپ
 چىغا طورغان بىر اورون بولۇش و بىكوزىدە
 دە اول شۇلاى بولۇرغە تىوشۇر.

۲ - مسجىدلەر مسلمانلارنىڭ دىن
 اوگرەتە تورغان اورونلار ئىدى. پىغىم
 بىر بىز زاماندىدە مسجىدلەر بىر ياقدان يوغا
 رىدە ئەيتىلگەنچە عبادت اورنى بولسا،
 ئىككىنچى طرفدان مەدرىسە خىدمىتى ئىتە
 ئىدىلەر. ھەر قايسى بىزگە مەدرىسە،
 اسلام دىنى اول: «الدنىامزعة الآخرة- دۇنيا
 آخرتىڭ ئىگىلىك اورنى» دىب قارى.
 شونىڭ ئوچۇن اول آخرتىدە نىگە توگىل،
 دۇنيادە آدمنىڭ بىخلى بولۇپ ئوچۇن

تېوشلى بولغان بتون توب ومەنگىگەئو-
 زگەر مەس قانونلارنى صالحى. مسلمان
 بولغان كىشى ائبنە اسلام قانونلارى واسلام
 حكملەر نەن خېر دار بولورغە كىرەك.
 بو حقدە هېچ بىر كىشى، مېن ئويىرەنە آلما-
 دم، دىب اللە قارشىندە غىر كورسەتە
 آئىپىر: بناگاه كورسەتە ئىكەن موزى
 غىر اسلام قاراشىندە مقبول بولمىپىر.
 شونك ئوچون بو دىننى تورغوزچى غىر-
 مىلو پىغمبىر: اطابو العلم من المهد الى
 المهد - علمنى بېش كىن آتوب لىكەگە
 كىرگەنچى ئىستەكز « دىمىشىر. اوشبو
 حكمدەن مسلمان بولغان ئىر - خاتون،
 تورە، يارلى، باى حاصلى هېچ كىمىسە
 طشە قالمىپىر. شولاي اوقى سلامدە علم
 ئىستەو بالا وقتدە غىنە - مەكتىب يا كە مە-
 رسەدە گىنە بولمىچە مسلماننىك بتون عمرى
 بوينچە علم بولندە بولنوى ضروردر. شونك
 ئوچون حضرت رسول: لىن يشبع المؤمن
 من خېر يسمعه حتى يكون منها. الجنة
 مؤمن جنتكە باروب اولاش قانغە چافلى
 علم ئىستەودەن طويماس « دىمىشىر. حاصلى
 اسلام علم، قلم، تىرىبە، حكمت وفكر
 دىنپىر. شوگار كورە قرآن كرېم بارچە
 عالملىرىنى تىرىبە ئىتكوچى اللەنى ماقتاو
 بىرلە « الحمد لله رب العالمين » دىب با-
 شلاناىر.

غىر بىلەر نادان، دىنياو طورمشدان
 خېرسىز، اوقو، بازو، پىلم بىرلە شغىللەنمەس
 بىر خلق ئىدى. بولار رسول اللەنىك يىر-

مى ئوچ يىللىق پىغمبىر لك مدتندە اسلام.
 نك بتون عالى حكملەرىنى توشنوب.
 زور مەملىكتەلىرىنى بتون دىباغە ئولگى
 بولورلق رەوشدە ادارە ئىتەر لك، شول
 قوم دالاسىنى ئولەنسىز، صوسىز چوللەر.
 نى عالم بېشگى مېدىنىت باقچاسى باصار.
 لىق بىر حال گە كىلگەن بولسالار، بو
 نك سىببى شول مسجىدلەردە قارىتى- پىشى
 ئىرى، خاتونى، بالاسى - چاغاسى اوفو
 آرقاسىندە بولمىشىر. شو شا كورەدە رسول
 خدا «من جاء سجدى هذا لم يأت الا لغير
 يتعلمه او يعلمه فهو بمنزلة المجاهد فى
 سبيل الله - بىرەو مېنىم اوشبو مسجىدە
 فقط علم ئىستە و يا كە علم بىر و ئوچون
 گەزە كىلسە، اول كىمىسە اللە بولندە چىد
 ئىتوچى اورنندەدر، دى.

هونە شونك ئوچونندە بىزنىك مس-
 جىدلەرىز اللە و پىغمبىر بىزنىك صىغار
 يوللارىنى كورسەتە تورغان، اسلامنىك
 بىرگەن چىكىسىز علملىرىنى ئويىرەتە تور
 غان بىر بىر بولوى لازىمىر.

۳ - مسجىدلەرىز دىنى و اخلاقى
 ئىشلەرىزنى كېكەشە تورغان بىر اورون
 بولورغە كىرەك. حضرت حق قرآن
 عظيمندە: «والذين استجابوا لربهم و
 أقاموا الصلوة و أمرهم شورى بينهم -
 مسلمانلار شول كىمىسەلەردىكە، آلاز بى-
 لەرى طرفىدان بولغان أمر و فرمانلار
 نى باشقارالار، نمازلارىنى ئوتتۇرىدە
 ئوز آرا لىداغى ئىشلەرىنى كېكەشوب

ئىشلىلەر، دېدىر. حقيقە مەھلەنىڭ تۈزۈك-
 لىكى، مەسجىدلەر بىزنىڭ پاك و بتون ھالەتە
 بولغۇنى. دىن خادىملەر بىزنىڭ مادى و مە-
 نەۋى طەنچىلقلارى، مەسئانلارنىڭ ئىزىن آرا
 بىر دەملىكى، اخلاقىزلىق و ھەر تۈرلى
 دىبا و آخرت آفتلەرىنە گىرەتار بولما-
 لارى كىي ئىشلەر ئوز آرا كىگەش-تاش
 و بىر دەملىك بىرلە گىنە بولورغە مەمكىندىكە،
 دانا مەسئانلار ھەر وقت و ھەر بىر ئىشە
 بىر بىرىنىڭ آرقا تايانچى بىسولولارى
 ئازمىر.

شونىڭ ئۈچۈن قرآن كرىم دىوالدىن
 اذا اصابه البغى هم ينتصرون. مەسئانلار
 ئاز بىر مەسىئەت جىر (أورلق) توشسە،
 باشقالار آنىڭ توغرىسىندە ياردەمە بو-
 ئنورلار، دېدىر.

ھەقىقى مەسجىدلەردىن بىزنىڭ عىبادت
 بىرلە كوگىللەر بىزنىڭ آرولانويىنە، جانىزنىڭ

ھەدىت شەرىفى دەرسى.

۶۵۹) وعن ابى سعيد الخدرى
 قال قال رسوالله صلى الله عليه وسلم لن
 يسبع المؤمن من خير يسمعه حتى يكون
 منها الجنة. رواه الترمذى (۱).

ترجمەسى: «جنت كە باروب بېتىمى
 طوروب مۇمىن كىشى علم ايشتو (علم
 تەھسىل ايتودن) طوبىمان».

علم ايشتو اېچون مەكتەب كە كىرۈپ
 اوقو ومدىر سەلر دە يورۇگىنە شەرت توگىل.

(۱) جامع ترمذى. ج ۲ ص ۹۳. م
 قات ج ۱ ص ۲۳۴.

علم نورى بىرلە نورلانويىنە، ئىشلەر بىزنىڭ
 يولغە سالنويىنە، اخلاقىزنىڭ تۈزەلويىنە،
 ئوز آرا تاتو توروب بتون ئىشلەر بىزنىڭ
 ئوز آرا بىز دە بىتويىنە ياردەم ئېتە تورغان
 عزيز و ئىك گىرەتلى يورت بولولارى
 تېوشىدىر. فسقاسى: مەسئانلار بىزنىڭ
 دىبا و آخرتە يولباشچىبىز، رسول الله
 زمانىنە قايتولارى بوگوندەن لازمىر.
 اللە تبارك و تعالى ھىزىر تەلەرى بار-
 چە بىزغە حق و توغرى بولغان يولغە كو-
 ئلۇنى نصىب ئېتسە ئىدى.

جناب حق ھىزىر تەلەرى دىبا و آخرتە
 بىختلى بولوبىزنى، دىنبىزنى ھىزىر تە
 توب، شول دىن بىرلە صوغارلوب، شول
 دىنبىز ئوستىندە ھىزىر تە توب، شول دىنبىز
 بىرلە اللە بىزغە اول شونى مېسىر قىلسە
 ئىدى. ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدىتنا.
 عبد الله سليمان.

«البلاغ المبين» كىتابىدىن ئىزدى

اول اشىر نصىب بولسە بىك ياخشى. اما
 اول اشى مەمكىن بولسە علم تەھسىل ايتو
 يولى خىصۋا بو زماندە بىك كوب. ھىز
 كون ياڭا اشىرلر چىقوب طوراجىر، دىنى
 و علمى مەسئانلارنىڭ بىك چىتوئىلرىنى دە
 بىكلىر روشدە بىان ايتەلر و ھىز كىم آڭلا-
 رلق اسلوبلر بىرلە يازالر.

ھەدىشنىڭ مەقسەدى: «جنت كە كىرگەچ
 بىلم استەودن طوبىلر» دىگەن سوز توگىل.
 بىلكە «مۇمىن كىشى اولىگىن كونىنە قدر
 علم تابو و علم آرندىرۈ يولندە يورودن
 يالغىز» دىگەن سوز.

قایماق صالوب چای کیلسه باشقه هیچ نرسه تلمه‌میم، بولسده یاری بولماسد، یاری».

علم برله شغله‌نو بیک فضیلتلی اش ایکه نلکنده شبهه یوق. لکن کیره‌ک صوگنده کیره‌کلری وبلو میکن بولغان نرسه‌لرنی حاصل ایتو برله شغله‌نو تیموشلی.

تحصیل قیلو نقطه‌سندن «علم» اوشبو نوعلرگه آیرلار:

(۱) انسانلار ایچون بلو میکن بولسا

غان علم. مخلوقاتنڭ یار آتلو روشی، تقدیر سولاری هم‌ده الله تعالی نڭ ذاتی وصفاتی نباتات عالم‌لری اوله‌لر و آغاچلرنڭ نی، روشده اوسولرینی ونیندی نرسه‌لر

برای غذالانولرینی نیندی سبیلر بر-

له قورولرینی و باشقه احواللرینی

بلسه‌لرده دنیا یوزنده باشلاب نی رو-

شده ظاهر بولولرینی البته بله آلمبلر.

حیوانات عالم‌لری، حیوانلر حقدنه ایس

کیتکچ نرسه‌لر بلسه‌لر، نوعلری باشلاب،

نیچوک یار آتلوی مونلر ایچون همیشه

قارانغو نرسه بولوب بو کون گه قیر

مونڭ یولی تابلمی. تاوق یزمرقاندن و بو

مرفاده تاوقدن حاصل بولغانلغی هر کم‌گه

بلنگان حالده مونلرنڭ قایوسی باشلاب

حاصل بولغانلغی ونی کیفیتده میدانغه

چقغانلغی معلوم تو گل. سوزنڭ قسقه‌سی

شول: ایجا هم خلق خصوصلرنده خالق

برله مخلوقلر (انسانلر) آراسنده مناسبت

وعلاقه یوق. مونی بلو و آکلاو بوللرینه

بو حدیث شریفی دینلری یا کدنیا لری ایچون کیره‌ک بولاچق علملرنی از- لادوچیلرنڭ و علم برله شغله‌نوچیلرنڭ آخرده بر کون جنت که باروب ایرشم- چه کلرینی بلدره‌ر.

احتمال که دنیا و قتلرنده قومسزلا- نوب عام تحصیل ایتوچیلرنڭ جنت که کرگانلرندن صوگ شغللری ده شول بولور.

ادبیلر و ظریفلر جیولغان مسامره-

لرنڭ برنده سوز جنت معیشتینه کروب

کیتکان و هر کم اوز فرضینی و خیالینی

سویلهب اوتکان ایدی. آراده بولغان بر

درویش اوزینڭ خیالینی اوشبو روشده

سویلهدی:

«مینی جنتده هر تورلی کیره‌کللی

کتابلر برله طولغان زور بر کتبخانه‌گه

کرتسه‌لر، نهرملری یافتی، الکترونیکلری

بیک نورلی هم‌ده اولاق بولسه، چب-نلر

تزلتهب بزلتهب یورمه‌سه‌لر حتی برده

بولماسلر، تچقان کترده‌مه‌سه. ماچی قچقر

ماسه، اون بتکن، ایت که آقچه کیره‌ک طوز

یوق، اوطون یاررغه چی! دیب خفا قیلما

سه‌لر، مونڭ اوستینه‌ده دیلوشکان قلم

ویاخشی قارا، شوما تاغد، اونکون په‌کی،

زور قایچ، بر ایکی تورلی قرنداش قلم

بیک یاخشی قزل قارا هم‌ده کاغد بیه-

کلری سالورغه یاخشی تو بال، کیره‌ک

کتابینی نابوب آلورلق یاخشی فهرس

بولسه، ایکی ساعتده بر مهرتبه قوی

كرو، محال بر نرسه آر تندن بورودن باشقه نرسه تو گل.

ب) دليللر ونـچر بهلر، تيدكشرو واجتهاد سببندن بلو ممكن بولغان علم رياضيات و طبيسيات، زراعت و نباتات، هيئت وغبرلر شوش نوعدن سانالار.

ج) انسانلر اوزلرينك وجدانلر ينى فيكر قوتلرينى صرف ايستولرى و ظاهرده بولغان علملر ينى ده شوگما فوشو سببندن حاصل بولا طورغان علم.

الله تعالى نك بارلغينى و برلگينى عقل برله بلو شوشى نويسن. بو طريق برله حاصل بولغان علم، معلوم بر چـ يك بر مقدار برله چيكله نى، كيفيت ده بلدى.

شونك ايچون بوره وشده حاصل بولغان علم نك چيكلر ينى بلو و اوزينه تيوشلى بولغان حنوددن اوزوب كيمه و. حنودنه قالماو، اواره بولوب يورمه، ايچون معين بر اولچهو و معلوم بر دائره گه احتياج بار. بو احتياجنى اوتهو وحدودلرينى بيلگول و ايچون الله تعالى طرفندن انسا-

نلرغه ايلچبلك صفتى برله پيغمبرلر ييبهر- لى. مونلر شول علم نك دائره سيني و حنود دىنى بىدان ايتوب كورسه تديلر. شو-

ندن باشقه يوللر برله مونى بلو ممكن تو گل.

مخلوق برله سالىق آراسنده غر مندا سببى آكلاو پيغمبرلر دن باشقه ممكن بولمىغانلق سببندن پيغمبرلر گه ايدهر- مه گان و ياكه پيغمبرلر خبرلرينى ايسته

آلماغان كشيلىر بو طوغر وده الووغ خطا- لرغه توشديلر. اوزلرينك عقلارى برله- گنه اشنك آخري نه بارب چقا آلمايلر

آخرت اشلرى حقنده غى يا شكش اعتقادار، حشر و نشر خصوصنده بولغان تورلى فرضلر و شبهه ارده پيغمبرلر نك خبرلرينه استناد ايتولمى و سببندن بولدى.

سوز نك قسقه سى شول: انسانلر نك عقللرى، اوزلرينه بر خالقى بار ديب بلو گه و احتمال كه نشأت اخري بولا چغينى آكلاو غه دافى بولور. لىكن شول خالقنى نيندى اشلردن تقديس و تنزيه قىلو و آنسى ده نيندى اشلر برله توصيف و تمجيد ايتو

هم ده خلق برله مخلوق آراسنده غى مندا سببى تعيينله و نشأت اخري نك كيفيتلر ينى اجمللى روشده گنه بولسده، بلو گه عقل اوزى كافى تو گل، بو حقه باشقه بر معلم و مرشد ضرور. بو معلم و بو مرشد، اهل اسلام غه نسبت برله محمد صلى الله عليه وسلم بولادر.

«علم» نك موندن باشقه نوعلرى بولور غه ده ممكن. لىكن حقيقت حالده آنلر شوشى اوچ تورلى نوع گه كروب يتهلر بو حديشه گى «خبر» سوز نندن مقصود البته مونده سويلدنگان اوچون نچى نوع هم ده شوگا سبب بولو نيتى قوشلو شرطى برله ايكنچى نوع بولادر. بو ايندى معلوم.

هر حالده انسانلر نك اوز عقللرى و اوز ذهنلرى ييتهرلك بولغان علملرى

اوزلارى تحصيل ايتو كبرهك، موني پيغمبرلر طرفندن اوگره تونى كوتوتيوشلى توكل. پيغمبرلرنىڭ وظيفهلىرى ايسه انسانلرنىڭ اوز عقللىرى يېتەرلىك بولماغان نرسه لىرىنى اوگره تودىر. حساب و جغرافيا علملىرىنى وھيئت قاعدەلىرىنى قرآن وحدىثىردىن ازلهو اورنسىز اش.

قرآن كريم، اوى صالو وشهرتوزو نظاملىرىنى، اوگره تو ايچون اينمە گانى كېك رسوللردى، آريا چانا ياصاونى اوگره تو ايچون يېبەرلەمە گانلر ايدى. بلكە قرآن كريمنىڭ اينوى ورسوللرنىڭ كىلولىرى بو اورنە سويلهنگان اوچونچى نوع علمدىن كبرهك بولغان مقدارنىڭ حدودىنى اوگره تو ايچون ايدى يوقسە ھەمە نرسەنى قرآن ورسوللر اوگره تو ب طور اچق بولسە لىر انسانلرنىڭ اوز عقللىرى اشسىز قلاچق حتى قاداتق ياصاو وچوى بونو ايچون دە رسوللرگە محتاج بولوب طورولرى لازم كېلور ايدى.

اگره قرآن كرىمە اوتكان قرملرنىڭ خبەرلىرى، كائىنات نظاملىرى و باشقە علملر حقىقەدە آيتلر كوپ بولسە تارىخى واقفە تكررار سويلەنسە بو اشلىر، بندەلرگە تارىخ علمى اوگره تو، ھيئت و جغرافيا فنلرنىڭ معلومات بېرو اسلوبى بىر توكل بلكە عبرتلىرىدە، فكرىن اوبانوزدەن يورتو حقىقەدە تىببە قىلو اسلر بىسى بىر بولادىر.

اللہ تعالیٰ نىڭ: «وكلانقص عليك من انبياء الرسل ما نثبت به فؤادك» (ھود ۱۲۱) ھەمدە: «لقب كان في قصصهم عبرة لاولى الاباب» (يوسف ۱۱۱) ديگان سوزلرى موكلاشاند بولسالىر كبرهك مضمونلىرى: «بىر او- تكان پيغمبرلرنىڭ خبەرلىرىدىن ھەممە سىنى سىنىڭ كوگەنگىنى يوانو اشلىرگە ئىبانلى بولو ايچون سىڭا حكايە ايتەمز» پيغمبرلرنىڭ باشلىرىدىن اوتكان فصلر- ندە عقل ايمەلىرى ايچون زور عبرت بار» دىمكىر.

دېنىي و فلسفى مقالەلەر (۱)

روحنىڭ اشلىكلىلىكى (فعالينى بىك كوپ تورلى بولساق «علم روح قىندە آدرنى، بىر بىرىنە اوخشاغانلار بىر بىرگە ھەك جىبىوب، اساسى اوچ نەوع بولەلەن بىر نچىسى روحنىڭ «بىلم» ياكە «عقل» اشلىكلىلىكى، ايكنچىسى روحنىڭ «طۇيغۇ» ياكە «قلب» اشلىكلىلىكى.

«تربىيە قىمىتىڭ اساسلارى دىن اوقتو اصولى»

روحى طورەشداغى اشلىكلىلىك و آنىڭ نرەللىرى.

(۱) باشى ۲ نچى سان دە.

(۳) بىز تورلى اويىلار و طۇيغۇلار
تائىرى بىلەن اشكە امطولامز، بىر اشنى
اشلەرگە تلىمز وعزم قىلامز موندى جا-
لتلەر روھى حادثلەرنىڭ «تلەك» يا كە
«ارادە» اسمى بىلەن اتالغان نوعسندن
بولالار.

العاصل روھى ط-ور مشبىز داغى
اشكلىك لىر «بىلم»، «طويغو، و «تلەك»،
اسملەرنىڭ گى اوج تورلى نوعگە بولنە-
لەر ھەم شول اوج نوعگە كىر بىتلەر.
بولنە شونى دە بىلوب كىستەرگە
كىرەككە، بو تورلى روھى حادثلەر
ايرم كوينچە ظهور ايتىملەر بىلكە بىر بىر-
سى بىلەن قاطماش بولالار. مثلاً، بىز سا-
لقونلىقنى بىلسەك انى بلو بىلەن گنە قالمىز
بىلكە اول حق دە راھتلىك يا كە راھتسىزلىك
دە طويامز. لىكن روھى طور مشبىزنىڭ
معلوم بىر دۇيغۇسىدە بىزنىڭ اوشبو يوقا-
رى دە سويلەنگەن اساسى نەوع بولغان
روھى حادثلەر مېزنىڭ بىرسى غلبە ايتكەن
و كوبرەك بولغان بولا.

بو اوج نوع قوۋە ھەمە كشىلەردە بىر
تىكز بولمىلار، تىرىيەنىڭ، مھىپىنىڭ يا كە
باشقا سىبىلەرنىڭ تائىرى بىلەن بعض
كشىلەردە بىر سىنىڭ ارتغراق بولغا-
نلىغى كورنە، لىكن تىرىيە فنى قاراشنىدە
كشى دە بولغان روھى قوۋىلەرنىڭ ھەمەسى
بىر تىكز ترقى ايتووينە طر شو لازم.

لوچنى «تلەك» يا كە «ارادە» اشكلىكلىكى در-
ايكنچى تورلى ئەيتكەندە: بىز رو-
ھى طورە مشبىزنى قاراساق آندە اوشبو
تورلى فعالىتلەرنى كورەمىز:

(۱) اوزمىدە بىر نەرسەنىڭ تائىرىن
سىزەمىز، اول سىز و بىز گە نىندە سىبىدەن
كىلگەن توشنەمىز. آنڭ صورتىن تصور
قىلامز، شوندى تصورلارنى دھنمىدە بىر
قابلقويامىز، بىر سىن ايكنچى سىنە چاغشدر-
مىز موندە بولار: سىز و، توشنو، تصور،
قىبە، استىناج اسملەرنىدە بولوب روھى
حادثلەرنىڭ «بىلم» دىب اتالغان نوعسندن
بولالار بو نوعنى «عقىل» دىب دە تەبىر
قىلنا.

(۲) اوزمىدە گە راھتلىك يا كە را-
ھتسىزلىك بىرە تورغان شادلىق و قايفو
كىك حاللەرنى، دىنگە، ملىكە وازسانىتكە
اخلاص كىك طۇيغۇلارنى طويامىز. موندە-
بىلار روھى حادثلەرنىڭ «طويغۇ» دىب
اتالغان نوعسندن بولالار (۲) بو نوعنى
«قلب» يا كە «قلب فعالىتى» دىب دە تەبىر
قىلنا.

(۲) عربچە يازلغان علم روح و فن
تربىيە كىنابلارنىدە «طويغۇ» نى «احساس»
دىب تەبىر ايتلە. اما طويغۇغە سىز و
مەنى سىندە بىر بولغان عربچە «حس» نى
اطلاق قىلو يا كە بعض بىر علم روح كىت-
بىلارنىدە يازلغانچە انى «حساسىت» دىب
تەبىر ايتو عربىيات ياغندان در ست توگىل
بىلكە غلطان.

۹

بىلىم و آنىڭ تارماقلىرى.

سىزۇ ھەم توشىنو.

بىزنىڭ روھى طورمىشىمىزداغى جا-
نلىق سىزىلار بىلەن باشلانما. طىشى
دىيىداغى نەرسىلەر ۋە ئادىتلەر بىزنىڭ
سىزۇ، اعضالارمىزداغى عىبلارغە تائىر
ايتوب شولار واسطىسى بىلەن اچكى
طورمىشىمىزغە (روحىمىزغە) ابرىشلەر طىشىدىن
بولغان اول تائىرنى روھ توشىنو (۱).
طىشىدىن كىلگەن تائىرلەرنى روھقا اير-
شىرە تورغان اعضالار «طىشى سىزۇ
اعزالارى»، دىب اتالالار. بىزنىڭ ئىلكى
منطق و كلام كىتابلارنىدە آلار «حواس
خمسە» ظاهره، دىب اتالالار ايدى.

(۱) بىر تورلى جىمىنىڭ يىا كە
ھوداعى ائىر (ئەفىر) نىڭ سىزۇ اعضامىز-
غە بىرلەوى و تائىرى بىلەن روھىمىزدا جا-
صل بولغان ئادىت «سىزۇ»، وشول سىزۇ-
نىڭ سىبىن بىلومىز «توشىنو»، دىب اتالالا.
مثلا، عادى رەھىمىدە صالقولنىقنى طۇيۇ-
مىز «سىزۇ»، و آنىڭ ئەنمىز بوزغانىمىزدەن
ايكەنن آڭلاو توشىنوبولالا. مونىڭ بىر نىچىسىنە
غىر بىچە «حس»، ايكىنچىسىنە ايسە «اطلاع»،
دىيولە.

اما روسچە سىزۇنى «Ощущение»
توشىنۇنى «восприятия»
دىب ولاتىنچە «Перцепция»
دىب تەبىر قىلنا.

طىشى سىزۇلەر: كورۇ، ئىشىتىش
ئىشىنىش، تائىر ھەم تىيۇب سىزۇلەر بولۇپ
بىرلارنىڭ اعضالارى: كوز، قۇلاق بورۇن
تىل ھەم تەننىڭ ئوستىكى قانلاويدىر.

(بىزنىڭ منطق و كلام كىتابلارنىدا
بىش تورلى سىزۇ غىر بىچە: بصر، سىم-
شم، ذوق و لمس اسملىرى بىلەن مەشھۇر
۱ - كورۇ.

كورۇ سىزۇنى ياقىنى نەرسىلەردىن
تەشكىل تاپقان نورلارنىڭ كوزدەكى عىبلەر
آرقىلى مىگە ابرىشۇنىدەن حاصل بولۇپ
بىزنىڭ كورۇمىزدا ئىككى تورلى سىزۇ
بار بىرسى توشىمى يىاقىلىقنى سىزۇ
ئىككىنچىسى نەرسىلەرنى و آلار آراسىداغى
بىراقلىق و ياقىلىق كىچىك ايرىمالارنى (منا-
سېتىلەرنى) كورۇ. بولارنىڭ ايكى سىزۇ
غىر بولغانى بىر نىچىسىدىر. چۈنكى نور
ھەم ياقىلىقدا باشقا ھىچ نەرسىنى كورۇ-
رۇپ بولمى.

كىشىدە كورۇ سىزۇنى آفرىنلاپ
تورلى ئىتە نەرسىلەرنىڭ شىكىن، بىراقلىق
و ياقىلىق لارىن باو طومىشما نوق بولمى
بىلكە تىجىر بەلەر صوگىندە غىنا حاصل بولۇپ
طومىشما صوقۇر بولۇپ صوگىندەن كوز
لەرى اچلغان كىشىلەر كورۇ گە آفرىنلاپ
ئويۇنۇشلەر. مونىدى كىشىلەر، سوزلەر
يىنە قاراغىندا، نەرسىلەرنىڭ ياقىلىق و يىرا-
قلىق لارى حقدە باشقا خىتاغا توشىلەر
بىر نىچى آدمولارنىدا آلارنىداغى نەرسىلەر
بەرلۈدەن قورقۇپ صاقلىق بىلەن گە

آنلىلار. سوڭىدىن تەجرىبە آرقاسىدا غىنا نەرسەلەرنىڭ يىراقلىقلار يىن ئويۇنلەر. بو حال طىبىعى بالالار دادا شولاي بولا.

ب - ئىشتو. بىر نەرسەنىڭ ئىككى چىگە بەر لووى يا كە بىرسىنىڭ ئىككىچىسىدەن آبرلووى بىلەن هوا دولقونلاپ قولاغىز داغى ئىشتو عىبىنە كىلۇب تىيۈندەن ئىشتو سىز ووى حاصل بولا. بوسىز بىلەن بىز دۇبىر دە، قىشتر داو كىك چوچىق تاو. شلارنى شولايۇق كىشەلەرنىڭ كويلەو-ۋى نە گى، قوشلارنىڭ ساير اوونداغى ومو زىقاداغى كىك تىيىملى تاوشلارنى آيرامز.

ئىشتو سىز ووى كورو گە قاراغا-
ندا آقرىلىق بىلەن ترقى ئىتە.

ج - ئىسنىب، تاتۇب ھىم تىيۇب سىز ولەر. ئىس سىز ونىڭ اعضاسى بورون ئچندە گى قىز تىرى ئوستىدە گى عىبىلە ردر. بو سىز و آرقىلى خوش ھىم صاصى ئىسلەرنى و آلارنىڭ تورلى دەرىجەلەرىن آيرامز. تاتۇب سىز ونىڭ اعضاسى تىل ئو-ستىدە گى عىبىلە ردر. بىز بوسىز و آرقىلى نەرسەلەرنىڭ تەمىلەرىن آيرامز. ئىس سىز و بىلەن تەم سىز و نەرسەلەرنىڭ بورون ئچندە گى ھىم تىل ئوستىدە گى عىبىلە ر غە كىمىياوى تاثير ئىتۈندەن حاصل بولالار. شۇنىڭ ئۈچۈن بو سىز ولەرنى كىمىياوى سىز ولەر دىبەدە آتيلار.

تىيۇب سىز ونىڭ اعضاسى بوتون

تەنىڭ ئوستىكى قاتلاوى. فقط بو سىز ونىڭ درجەسى تەنىڭ تورلى يىرنە تورلىچە بولا. مىثلا، بارماق اوچلارنىڭ، ئىرنىڭ سىز وى آرقا و بوپ ئىتەلەرنىڭ سىز وونە قاراغاندا كۆپ درجە ئوتكىن بولا، حىقىقتە بو سىز و دە تەنىڭ ھەممە يىرلەرىنە تارا لغان عىبىلە راسطە سىلە بولا.

بو سىز و آرقىلى بىز نەرسەلەرنىڭ بو مشاقلق قاتىلىق، يىلىق سووقلق، شومالىق و قىشلىق كىك صىفتلەرىن آيرامز.
د - عضلە سىز ووى.

عام روخ سو بىلە ووى بو يىنچا كىشىدە بىش تورلى طىشى سىز ولەر گە باشقا «عضلە سىز ووى»، سىمىدە يەنە بىر سىز و پار. مونىڭ اعضاسى سو بىلە كىلەرنى قابىلاب آلغان بو مشاق ئىتەلەر (عضلەلەر) در. بو سىز و آرقىلى بىز نەرسەلەرنىڭ آورلىق يىكلىك لەرىن، بىز گە قارشى توروب تور-ماغانلىقلار بىلەمز. مىثلا، مىندىر گە يا كە مامق غا تور تىسەك قولمىز باتۇب كىتەدە آنىڭ قارشى تور ماغانلىقى بىلەن، آغاچقا يا كە تاشقا تور تىسەك آنىڭ قارشى تور ماغانلىقى سىز لە. شولايۇق قارانغى دا و اغوندا يا ئىسە آندا بارغاندا آنىڭ قاتى يا كە آقرون بارغانون بىلۈدە شول عضلە سىز وى آرقىلى بولا.

عضلە سىز ووى تىيۇب سىز و بىلەن قاتناشۇب نەرسەلەرنىڭ ئولچە و وىن ھىم شىكلەرىن بىلو كىك فىنى مىسئەلەرنى حل قىلۇدۇدا زور اھىمىتىى حائز در.

۱۰

تصوير

طشقى دنياداغى نەرسەلەر سېزۈ
 اعضالارى آرقلى رۇھمىزغا ئېرىشەلەر
 روح آلارنى توشنە و ائگلى دېگەن ئېنىك
 ئە گەر كىشى بارى سېزۈ بىلەن گە
 وسېزىگەن نەرسەلەرنى توشنو بىلەن گە
 قالسا ئىدى، سېزۈلەرنى قوزغان تۇرغان
 سېبىلەر بىكەچ دە اول نەرسەلەر آنك دھندە
 قالسا ئىدى آدمىنك روحى طورمىش بىر
 نېچە گەنە دېقەك بولوب قالۇر ئىدى، لېكىن
 سېزۈب بىلنگەن نەرسەلەر سېزۈدە
 غائب بولغاچ دا آلارنىك توسلەرى، اواز-
 لارى وەر تورلى صورەتلەرى رۇھمىزدا
 صاقلانالار. مونا شول، نەرسەلەر ئوزلەرى
 حېس دەن غائب بولغاندان صوكت آلارنىك
 روحدە (دھندە) قالغان صورەتلەرىنى
 «تصوير» دېيولە. تصورنىك مەدرجە و كۈ
 لەمى. تصور سېزۈ سېبىلى خاصل بولغا
 نغا كۈرە بولار آراسندا مەدرجە و جە
 جەھەندەن اوخشاشاق بولا. بىر تۈسنى
 سېزىسەك شۈنى ئوق تصور دە ئېنەمىز
 باتقان اق قار ئۈستىنە تۈشكەن قوباش
 ياقتىسى كېك (تۈتۈن، طوزان، ئوتە جىل
 كېك نەرسەلەر ضررلى، قولاق، كېنەن
 بولغان قاتى قاوش صووق تېيۈ، قولاق
 ئچىنە صۈ كرو، صالقون جىل ئوروكېبلەر
 ضررلى بولاردان وشولار كېك ضررلى
 نەرسەلەردىن صاقلانۇ ئېشىلى.

۵ - طشقى سېزۈ اعضالارىن تر-
 بېلەو طشقى سېزۈلەر روحى طورمىش
 ئۈچۈن غايەت اھمىيەتلى بولوب آلار كىشىگە
 حاصل بولا تۇرغان مەلۇمات لارنىك ئېشىكلە
 رىدىر؛ خصوصاً بولاردان كۈرۈ ہم ئېشىتۈ
 طشقى سېزۈلەرنىك ايك مەملەرى وعا-
 لىلەرى سانالالار. چۈنكى بولاردان بىر سېنىك
 گەندە بولماوۈى كىشىنىك عقلى ترقى ئېتى
 وينە و كامىللە شوۈىنە مانع بولا. مثلاً، طوما
 صوقر كىشى ياقتىلىق و قار انغىلىق، كۈندىز
 و تۈننى دن عبارت ايكەنلىكى. حەقەندە
 شولايوق نەرسەلەرنىك توسلەرى طو-
 غروسندا هېچ بىر تورلى توشنە آلەمى.
 ئېشىتۈ سېزۈۈندەن محروم بولغان كىشى
 تاوشلارنى ئېشىتۈب سوزلەرنى ئۈيرەنە
 آلمىغانلىقدان تلسىز بولوب قالالا: ھەر تورلى
 فكلەر بىلەن و باشقالارنىك روحى حا-
 لىلەرى بىلەن هېچ تانوشا آلەمى.

روح تېرىبەسى ئۈچۈن ئېشىتۈ سېزۈ
 ۈى كۈرۈ سېزۈۈىنە قاراغاندا مەھرەك
 شۈنىك ئۈچۈندە آنادان طوما صوقرلار
 طوما صاكتەر اولارغا قاراغاندا عقل، بىلم
 و اخلاق جەھەندەن بېك كۈب ئۈستۈن
 بولالار.

كىشى دە بىلم حاصل بولۇ ئۈچۈن بو
 سېزۈلەر بېك اھمىيەتلى بولغانغا كۈرە
 طشقى سېزۈ اعضالارىن تېپىش نېچە تېرىبە-
 ئەو وساقلانۇ لازم (۱).

(۱) كۈز ئۈچۈن، خصوصاً يەشلەرگە
 قۈتلى ياقتىلىقغا قار او (مثلاً، جەلب

سېزىمىدەگەن بىر نەرسە ھىچ
بىر نورىي تصور بولورغا مەمكىن توغرىدا.
شۇنىڭ ئۈچۈن، پۇما صوفىلار توس
ھىقىدە، ماڭغۇرلار تاۋىش تۈرۈمىدا
تصور ئېتىھە ئالمىلار.

مىندىچە وگولمى بىلەن تصور سېزو
گە اوخشاشماستە بولار. آراسىدا بىر نېچە
چىندەن بېرمادا بولا.

۱) سېزوونوشۇنىڭ بولوب تصور
ئىك سوڭىدا حاصل بولا.

۲) سېزولەر آلارنى قوزغاتاتورغان
سېبلەر بىنكەچدە توقتالار. بىتلەر ئەمما
تصورلارنى ئوزلەر بىن تودرغان سېبلەر
وتائىرلەر كېسىلگەچدە دوام ئىستىدرگە
وتلەگەن وقتىدا ئىسكە توشروب ياڭار.
تورغا مەمكىن.

۳) سېزو ھەر وقتىدا تصورغا قاراغا
ئىدا ئاچىغراق ھەم ئىك روھنا ئائىرىنە
كۈچلېرەك بولا. مىثلا، ياڭغۇر ياۋاغاندا
ئى كوروب ئىشتوب بىلو بىك ئاچق بولا.
ئەمما ياڭغۇر توقتاغاندىن سوڭا ئى تصور
ئىنو قارانغى راق، تومانلى راق بولا.
يەشلەردە تصور باشلانۇ.

بىر نەرسەنى تصور قىلو شول نەرسە
ھىقىدە ئى ھەم سېزولەرنى بىر بىرگە جىبىوب
بىر بۇتۇن ياصاۋدان عىبارت. يەشلەرنىڭ
سېزولەرى ضەقىف بولغانغا ھەم آلار ھە
سېزولەرنى بىرگە قوشوب بىر بۇتۇن
تصور ياصاۋ قەسەپىنە مالك بولماغانغا باشدا
آلارنىڭ تصورلارى بىك ضەقىف وتارقاۋ

بولا. شۇنىڭ ئۈچۈن بالاۋزاقى وقتقا قدر
ئوز تىر مەسئەگى نەرسەلەرنى، كىشىلەرنى
تائوب بېتىمى. مىثلا، ئىلكە تائوۋغان بىر
كىشى سىن كورسەدە ئول كىشى سوبىلەشمى
تورغانلىقدان تائى ئالمى تورادىمەككە.
ئول بالا كورو بىلەن ئىشتو سېزوۋىنىڭ
تائىرىن بىرگە جىبىا ئالمى. بالاۋردە تصور
آقنلىق بىلەن، تىدرىچى رەۋىشە حاصل
بولغان تىرىبەچىلەر وئوقتوچىلار خاطرە
تارغاتىشىلى يوقسا مۈنى ئىسەن
چىغروب ھەر وقت بالا لارنى ئولوغلارغا
چاغشىرلسا تىرىبە بابىدا زور خىطالارغا
توشەرگە مەمكىن.

۱۱

تصورلار، آراسىدا باغلانئىش (ارتباط).
تصورلار، بىزنىڭ كوڭلۈمىزدە ھەمان ياشا
روب وظھور ئىتوب تورلار. تصورلارنىڭ
ياڭاروب وظھور ئىتوب تورولارى يا ئوز-
مىزنىڭ اختىيارمىز وتلەۋومىز بىلەن يا كە باشقا
تصورلارنىڭ وسېزولەرنىڭ آلارنى چاقرو
لارى سېبىلى بولا. قايسى يول بىلەن بو-
لسادە تصورلارنىڭ ياڭاروۋىنا آلار آرا-
سىدا ئى بىر سېسە باغلانئىش (ارتباط)
ياردەم ئىتە. تصورلار آراسىدا ئى بىر بىر
سېسە باغلانئىش كور شىلك، اوخشاشلىق ۋىض-
لىق قانۇنلارى بىلەن بولا.

۱ - كورشىلك سېبىلى تصورلارنىڭ
بىر بىر سېسە بەيلەنئوى.
ئورنىدا يا كى زاماندا بىر بىر سېسە
كورشى بولغان تصورلارنىڭ بىرى بىزنىڭ

نەمىز دەھاصل بولسا ئول ئېكىنچىسىن دەھكو
گەلەزگە كېترە مئلا، بىر مەجلىسدە اولتر -
شقان بىر ئېىدەشمۇنى ئېىسكە توشرسەك
شول مەجلىسدە ئى باشقە اولترداشلاردا
كوگەلەزگە كېلە شولايوق بىر يورطنى
خاطرەزگە كېترسەك ئول يورطنىڭ كور -
شىسى ھەم آنەك ئورامى ئېىسەزگە توشە.
بۇ، تصورلارنىڭ بىرسى ئېكىنچىسىن چاقرو -
ۋوى آلار آراسىدا ئورنىدا كورشىلىك
سىبىلى باغلانۇ بارلىقدان كېىلە. مەركب
تصورنىڭ بىر كېسەگى ھاصل بولغاندا
باشقالار بىن كېترەۋىدە شولوق ئورنىدا
كورشىلىك سېىندەن بولا.

بالالاردا تصورلار آراسىداغى باغلا -
نونىڭ ئېىك ئىلك ترقى ئېىتكەنى ئورنىدا
كورشىلىك سېىلى بولغانىدەر. بېىك كوب
بالالارنىڭ خاطرلەرنىدە قالغان دەرسلەر
ئورنىدا شلىق مەناسىتى بىلەن بولا. آلار
ئوقتۇچىنىڭ سۇاللەرىنا جۋاب بېىرگەندە
كئابدان ئوقغان كېىك بېىتلەرنى، بۇ -
للارنى كوز آلار بىنا كېىتروپ بىر بېىتدەن
ئېىكىنچىگە ئوچەبارالار. شونلىقدان دەرسنىڭ
اھمىتى ئورنىلارنى شاگردلەرنىڭ خاطرندە
قالسۇن ئوچون آلارنى ئېىرى ھرفلەر
بىلەن باسو فايدالى سانالا. ھەم اوشبو
اساسغا بىنا تارىخ انبىاء وسېىر النبى در -
سلەرىن خرىطلەر بىلەن ئوقتۇ، ھومما
ئوقتۇدا عىانى اصول بىلەن فايدالانۇ
تېىشلىدەر.

بىر وقتدا ھاصل بولغان ياكى بىرسى
آرتىدان ئوق ئېىكىنچىسى ھاصل بولغان
تصورلار زاماندا كورشى بولوب بىر بىرىنى
باغلانغان بولدىلار بىدان بىر سېىنىڭ ئېىسكە
توشۇۋى باشقالار بىندا ئېىسكە توشە مئلا
يەشەن يەشەن گەننى خاطرلەسەك كوك
كوكورەو كوگەلەزگە كېلە؛ بىر ئوننى سا -
عتلەرگە بولوب ئويلاشق شول كوندە
ئىشلەگەن ئىشلەر مەز تەرتىب بىلەن ئېىسەزگە
توشە.

زاماندا شلىق سېىلى تصورلارنىڭ
باغلاننىشندان تارىخ دەرسلەرنىدە، قران
كرىم ودعائالار ھەم شەرھلەر يادلاۋدا فايدى
لانامەز. ھومما تەرىپەچىلەر ھەم ئوقتۇچىلار
بالالارداغى تصورلارنىڭ ئورنىداشلىق
وزمانداشلىق سېىلى باغلاننىشندان فايدالار
بىلورگە تېىشلىدەر.

ب - تصورلارنىڭ ئوخشاشلىق سېىلى
بىر بىر سېىنە بەيلەنۋوى.

بىر تصور اېكىنچى بىر بىر تصورنى
آلارنىڭ بىر بىر سېىنە ئوخشاشولارنى سېىلى
كوگەلەزگە كېترە مئلا، بىز بىر كىشىنىڭ فو -
توغرافىا رەسەم كورسەك ئول كىشىنىڭ
ئوز بىن تصور ئېىتەمەز دېىمەك رەسەم نىكى
كىشىنىڭ ئوز بىنە بېىك ئوخشاشانلىقدان بىزنىڭ
كوگەلەزگە ئول كىشىنىڭ صورەنن كېىترە
شولايوق بىر ۋاقەنى خاطرگە آو
آنەك ئوخشاش ئېىسكە توشە مئلا، اسلام
تارىخىدا ھولاكونىڭ بىغدادنى خراب ئېىنو.
ۋى ۋاقەسەن ئويلاو ئېىسپانىيولالارنىڭ

جىسدەن بولغان نەرسەلەرنىڭ بىر بىر سىنە
 خىد بولغان صىقلەرى ار قاسىندا بولا. مىثلا،
 ئوتكەن مىثالدا بىر كىشىنىڭ ئوزونلىغىدىن
 ئىككىنچى كىشىنىڭ تاباناقلىقى تىصورىن خاسىل
 ئىتەمىز. لىكىن ئوينىڭ تاباناقلىقىن ياكى
 اطنىڭ كىچىكلىكىن توگىل. موندان كىشىنىڭ
 صىقتى بولغان بوى اساس ئىتوب آلنىغان
 بولا.

بەشلەرگە دەرس اگىلاتقاندا ياكى
 اخلاقى تىرىپى بەرگەندە خىدلىق مىناسىبتى
 بلەن تىصورلارنىڭ باغىلانىشىدىن بىك يىخىشى
 فايدىلانورغامىكىن؛ مىثلا، سىر النبى دەرسىدە
 عربىستاننىڭ موقىع جىغرافىسى وانداغىسى
 قورى چوللەر خىقندە معلومات بىر گەندە
 ئوز بىرمىزدەگى ئولنىلى مىنبىت صحرا الارغا
 چاغىشدىروب سويلەو، مىدىت نىڭ اھمىتىن
 بىيان قىلغاندا ودى خىلقلارنىڭ طور مىشى
 بلەن تانىشدىروب، كوركەم خىلق غا قىزىقارغا
 ندا ياوز خىلقنىڭ ناچار بىمشلەرىن و يامان
 نىتىجەلەرىن كوز آلدىنا كىتىرو مونا بولار
 وبوزنىڭ كىبىلەر تىصورلارنىڭ خىدلىق مىناسىبتى
 بلەن باغىلانىشىدىن فايدىلانور بولا.

بىتمەدى.

كىشافى تىرچمانى.

ئىدىلىس مىسلىمانلارنى قىلغان وحىشت
 وظلملارنىن خاطرگە كىتىرە.

بىر بىر تىلنىڭ ادبىياتىدا بولغان تىشبىيا
 لەر، مىجاز و كىنايەلەر ئوشبو ئوخشاشلىق
 قانۇنىيەتتا قىلىنالا شولا يوق مىركىزىت
 اصولىيەتتا ئىتىلىگەن، اجدالدىن تىقىبىلغان
 كىچىق اساسىدا قورولغان دىسلىكلەر
 ئوشبو ئوخشاشلىق قانۇنى بوىنچا يازلالار،
 چونكى بىر قىتىمى اجمالى رەوشىدە بىر مىرتىبە
 بىلەرگەندەن صولق ئىككىنچى مىرتىبە تىقىبىل
 قىنوب اگىلاتودا اول كىسىنە ئوخشاشلىق
 مىناسىبتى رعاىە قىلىنا.

چ - تىصورلارنىڭ خىدلىق سىبىلى
 بىر سىنە بەيلىە نووى.

بىر تىصور بىزنىڭ كوگىلمىزدە انىڭ كىر -
 بىسى بلەن بەيلىە نوب، شول كرىسى بو -
 نغان تىصورنى كوگىلمىزدە تودرا. مىثلا، بىك
 ئوزون كىشىنى كورو بىر وقت كورو ب
 ئونىلغان بىك تاباناق كىشىنى ئىسىكە تو -
 شرە، زور شىر كىشىسى اولغا كىلىسە،
 اولنىڭ طىلقى انىڭ كوگىلىدە شاو شولى
 شىر تىصورىن قوزغانا، يارلىق ومىحتاجلىق
 تىصورى ئوتكەندەگى بايلىق تىصورىن كىتىرە.
 تىصورلارنىڭ خىدلىق بلەن باغىلانولارى بىر

عبوتلى شىئورلەر .

(شمس الدین صوفى دن)

بولماغىل شايسته قهر خدا (۱)	قىلمە مەنا اھلىنە ظلم و جفا
كلىدى نگریدن آكا قهر غضب	چون جفا قیلدی رسوله بولوب (۲)
نگری هیچ بر قومی قیلمادی هلاک	بولماينچه اهل معنا در ذك (۳)
ياپماينچه اوستگه، خشت خام (۴)	بتمه يه اشك سنك ای ناتمام
اوزی بتمه ينچه اشی بتمه دی.	کمه دنيا مقصودينه بيته دی
قايوشهره دوشهر سه م شول ایلهر	قايو بيرده او يور سام منز ليمدر
نه آندن کيم جهان خلقی قليمدر (۶)	خدا در گاهينك بولسه م گداسی (۵)
وصلت جانان ايچون جان صرف قيلمقنى مدام (۷)	اير ايسه ك پروانه خوشخودن (۸)
او گر نمك كرهك	قابل عرفان ايسه ك استاذك اولور خره كر (۹)
معرفتنى كېچيدن، اولودن اوگر -	نمك كرهك (۱۰)
(۱) خدا نك قهرينه لايق بولما	(۲) ابولوب پيغمبر گه جفا قیل
(۴) چی کير پيچ	غان اوچون .
(۶) بوتون دنيا خلقی قۇلم بو-	(۳) جفالى، اذالى .
لوده نه فائده؟	(۵) خدا حضورينك تله نچيسى
(۸) گوزهل طبيعتلى كوبه	بولسام يعنى الله قاشنده هچ بر
لهكدن .	ياخشيلغم بولماسه .
(۱۰) علمنى كچكهنه دنده زور	(۷) سويكلى سينه قوشو (غايه
داندا اوپره نو تيبش .	املينه ايرشو) اوچون هميشه جان
	فدا قیلونى .
	(۹) علمگه استعدادلى ايسه ك
	قرمسقالار استاذك بولور .

صحیح البخاری ترجمه‌سندھن سیگز نچی حدیث

عینا ترجمه

رسول اللہ ناک خطی مناسبتی برله.

۸ - رسوالله ابوسفیان و قریش

کافر لہری برله حدیبیہ دە (۱) کیلشکەچ

(۱) ہجرت دەن ۶ نچی بیل ذوالقعدہ (۶۲۸ م.

مارت) دە پیغمبر بز قریش مشر کلہری

برله حدیبیہ اسملی ارنندہ بر مصالحہ ..

کیلشو یاصادی بو کیلشودن صوگ

مکہ لیلہرنک کروانلاری ئیسکیدہ گیچہ

ئیرکنلہب شامغہ یوری باشلادیلار. مس

لمانلاردہ آزر اق تہچلانا توشدیلەر.

پیغمبر بز شوشی آرائی شول زماندہ

مشهور بولغان بر نیچہ پادشاہ و رئیس

لەر گہ خطلار کوندردی. ئدنہ حدیث

دہگی دحیہ الکلبی آرقیلی ہجرت دەن

۶ نچی یلدہ ہر قلغہ ییبہرا گن خط

شولارنک برسیدر. ایمپراتور ہر قل

ایران عسکرینہ ئوستون کیلسدہ، قدس

شہرینہ جہیو باروب عبادت قیلورعہ

ندر ئەیتکەن ئیدی. مونہ اول شوشی

نہرینی اورنینه ییتکرو ئوچون حمص

شہرت دەن یالان آیاق وجہیو قدسکە

کیلیدی. دحیہ آلوب کیلگن خط شول

چاقدا بصری شہرنک باشلغی آرقیلی

قدسہ ایمپراتور ہر قلغہ تابشرلیدی.

ہووقتقہ چاقلی ہر قل پیغمبر بز

حقتدہ بایناق خیر لہر پشستکەن ئیدی.

شونک ئوچون اول مکتوبکە بیک اہمیت

ابو سفیان قریشلہردن برنی قدر

کشی ایلہ برگہ شامدہ صانو آلو بلمن

مشغول بولغاندہ ہر قل ابوسفیانغہ ئیلنک

چی ییبہروب ئوزینہ چاقر تقان. آلا (ہر -

قل) اول چاقدہ ایلیادہ ئیدیلەر، ہر قل ناک

یانندہ رومنک الوغلاری جینالغان ئیدی.

ہر قل بولارنی و ئوزینک تلمچینی جا -

بیردی. رسول اللہ توغریسندہ حقیقہ - تکہ

تیر شو نیتی برله اول شول چاقدا مکہ -

دەن عزہ گہ کروان برله کیل - گن سہودہ

گہر لہرنی قدسکە کیترتدی. ایلنک

بہہادیرلاری، عالیملەر، آناقلی آقصاب -

قاللار برله طولی مہابت مجلسدہ ابو -

سفیاننی آغہ، ئیدہ شلہرنی آرتقہ قویوب

پید - غم - ہر بز حقتدہ تفتیش یاصادی

«صورتلەرکە تابنو یارامی، عزیزلہرنک

» درست تو گل،، اعتقادندہ بولغان ہر قل

ناک البتہ محمد علیہ السلام توغریسندہ

دەغی اوشبو تیکشرنودن صوگ آنک

حق پیغمبر ئیکہ نچیلگندہ أصلا شہگی

قالماغان ئیدی. فقط تیرہ یونندہ گیلەر -

ناک تیسکەر یلکلہری آنک حقتی انکا -

رینہ یاخود یہشروینہ سبب ببولدی.

حضرت عمر ناک خلافتی ارنماندہ اوشبو

ہر قل اسلام عسکری طرفندان سو -

ریدہ تماما منہزم بولدی. ۵۷۵ میلاددہ

طوب ۵۶۱ دە وفات.

*

قروب، شول رەھىشە سوز گە كىرىشە -
ئوزىنى پىغمبەر دىيىپ داۋا قىلىپ چۈشۈپ
ئادىمگە آرا كىزدان ئىكەن ياقىن قايسى كىز
بولاسۇن؟

ابوسەفىيان (۲) - بولار آراسىندە ئىكەن
ياقنى مېن بولام.

ھىر قىل - ئانى (ابوسەفىياننى) مېكايلا
قەن كىتىرگىز، يولداشلار يىنى. ئانك آرت
ياغىنا قويگىز (۳).

ھىر قىل تىلماچىنە قاراب - آراغىدە ئىت،
مېن بو آمدەن اوشبو ئىت (مۇھەممەد ئىبىدە
السلام) حەقنە سوراپاچاقىمەن. ئەگەر دە
اول مېكايلا بو توغرىدە يالغان سويلەسە
سز ئانك يولداشلارى يالغانىنى توتكىز.

(۲) ابوسەفىيان (ھىزىر بىن ھىزىر بىن عبدەمەنانى
بىن قەسى) قىرىشنىك اولوغلار ئىدىن بو -
لۇپ مۇسلمان بولغانچى سەودا بىرلە شە -
ئىلەنە ئىبىدى. پىغمبەر بىز گە سوڭك درجەدە
دشمان بولۇپ، بىر وادە سوغىشلار يىنە
سېتىپ بولدى. ئانك تېسكەرى و كېر -
پىلگى مەكە آلونغانچە دوام ايتۇپ، مەكە
آلونغانچە ئاندا بىك آوراق بىرلەگنە اسلام -
مىنى قېول ئىتتى. مەكە آلونغاندا ئان سوڭك
صەئىبەلەر سانىنە كىرپ، طائف و بىر موڭ
سوغىشلار ئاندا بولدى. ھىجرت دەي ۳۱ - چى
يىنە. ۸۸ يەشىندە وفات.

(۳) ابوسەفىيانغە قارشى سويلەر گە
توغرى كېلىسە، بوزگە يوز كېلۇپ اويلا -
لۇپ حەقنى سويلەدەن تارتىمەسۇنلار
ئوچون آلارنى آرتقە قويغان بولا.

ابوسەفىيان - ئەگەر دە بولداشلار
ئىلمەدە مېنەم يالغاننى قاش ئىتەرلەر دېي
اويالو بولماسە ئىبىدى، مېن ئانك حەقنە
ئالبتە يالغان سويلەگەن بولور ئىبىدە (۴).
ھىر قىل سورارغە كىر شۇب - ئانك
(مۇھەممەد ئىبىدە السلام) سزنىك آرا كىزدە نىس -
بى نېچك؟

ابوسەفىيان - اول بىزنىك آرا بىزدە نىس -
بىلى كىمەلەر دەن.

ھىر قىل - سزنىك آرا كىزدە ئاندا
ئىكەن كىمە بولسا پىغمبەر كە داۋا قىلغانى
بار ئىبىدىمى؟

ابوسەفىيان - يوق.

ھىر قىل - بابالار ئاندا پادىشاھ بولغان
كىشى بارمى.

ابوسەفىيان - يوق.

ھىر قىل - آشاغى شىرىفى (الوع مە -
ئىبىلى كىشى) لەرمى ئىبىدەلەر، ئەللە
ضەئىقلەر (عوام خەلقى) مى ئىبىدەلەر؟
ابوسەفىيان - ضەئىقلەر (عوام خەلقى).

ھىر قىل - ئىبىدەلەر كۈندەن
كۈن آرتالارمى، كىمىلەرمى؟
ابوسەفىيان - آرتالار؟

(۴) ۱ ابوسەفىيان يالغانى قاش بولور
دىيىپ قورقماغاندە ھىر قىل آلداندا پىغمبەر
بىز گە يالا ياقماقچى بولغان بولا. بو ئىبىدە
مەكە كافرلە يىنىك پىغمبەر بىز گە نى قىل
دشمان ئىبىدە نېچىلەكلەر يىنى كۈرسەتە.

ابوسفیان - اول «بر الله غنه قل
لمن قیلک، آگارغه شیرک قاتماکز،
آتالارکز سویله گهنی. تاشلاکز (۶)»
دی. و بزگه نماز او قرعا، توغری بولرغا
قوشا، ناچار بوزوق ئشلهردهن طبلو،
همده قرنداش ئروغلارغه باخشیلوق قبلو
برله بویورا.

هرقل تلماحقه - سین آرغه ئهیت:
«مین سیندهن آنک نسبی توغریسندا
صورادم، سین آنی بزنگ آرابزده نسب
ئییهسی دیک، پیغمبرلهر درس تهذبه
قوملهرینگ شریفلهری آراسندان چقا-
لار. مین «آرگزدان آگارغه قدر پیغ-
مبرلک دعوا ایتوچیلر بولدیمی؟»
دیم سین «یوق» دیب جاواب قایتاردک.
ئهگهرده آندان ئلک پیغمبرلک داعواقیلو-
چی بولغان بولسه، مین ئوزندهن ئلک
گی آدمنگ سوزینه ئیهروب پیغمبرلک
دعوا قیلا ئیکهن دیهچهک ئیدم. مین سین
دهن «آنک آنا بابالارندان پادشاهلق ئیتو
چی بولدیمی» دیم، سین «یوق»، دیک
چنلابده بابالارندان بریسی پادشاه بولغان
بولسه، اول شونک ملکتنی دعوا قیلادیر
ئیدم. مین «آنی پیغمبرلک دعوا قیلغانچی
بالغان برله نهمه تله گهنکز بارمی؟»
دیب صوراعاچ، «یوق»، جوابنی بپردک.
شولای بولغاچ ایرم آچق ئیندی، پیغمبرلک
کیلگهنچی آدملهرگه بالغان سویلهمهگهن آم
(۶) حرافات و ئهکیه تلهرنی.

هرقل - آنک دینینه کروچیلهردهن
دینینی بارانمیچه چقغان کشی بارمی؟
ابوسفیان - یوق
هرقل - پیغمبرلک کیلودهن ئلک
آگارغایالغان سویلی دیب یالا یاقمی
ئیدگزمی؟
ابوسفیان - یوق.

هرقل - عهدنی بوزعانی بارمی؟
ابوسفیان - یوق. حدیبیه صلحی
مندنده بوزدهن خبری کیسلگهندهن بیر-
سی بز آنکنی ئشله گهنینیده بلمیمیز. شوکا
کوره مین بوقده شوندان آرتق سوز
ئیهته المیم.

هرقل - آنک برله صوعشقا نکز
بارمی؟
ابوسفیان - بار.

هرقل - آنک برله صوعشکز نی رهو-
شه بولدی؟
ابوسفیان - آنک برله بولغان
صوعشلار بز تورلیچه بولوب قایسیندا
اول، قای برهولهرنده یز بیگدک. (۵)
هرقل - اول سزگه نهرسهلهر بو-
بور! صولک؟

(۵) بووقته چاقلی بولغان صوعشلار
بیز، احد، خندق بولوب، بدرده مشرکله-
رنک کول کویگه اوچقان، احدده مسد
داتلارغه بر آرز ضرر کیتره آغان، خندقده
ئیسه مشرکلهر آبتراب پهزیشان بولوب
قایتوب کیتکهن ئیدیلهر.

الله ئوزدەرىنە ھېچدە بالغان سويلەمەيدە.
چكىر. مېن «آڭارغە خەلقكۇز نىڭ الوغلارىمى
يا كە عوام خلقى (يارلى خلق) غنامى
ئىبەرەلەر؟» دىب صور اويمە، سېن: «عوام
خلقى» دىب جواب قايتاردىڭ. پىغمبەر لىرگە
ئىبەر وچىلەر شول ئىندى كوبرەك عوام
خلقى بولالار. مېن: «ئىبەر وچىلەر آرتا-
لارمى، كىمىلەر مى؟» دىنم. سېن: «آرتالار»
دىدڭ. ايمان ئىشى شولاي ئىندى اول،
بوتونە يگەنگە قىر آتاغابارا. مېن: «كەدە
بولسە آنىڭ دىندەن راضى بولمى چىققانى
بارمى؟» دىب صور اتم، سېن «يوق» دىب
جواب قايتاردىڭ. ايمان سوينچى بىر كۆ-
ڭلىگە كروب اورونلاشوب آلسە، شولاي
بولا ئىندى اول. مېن «ئەندى بوزمىمى؟»
دىب صور اچاق، سېن «يوق» دىدڭ. پىغم-
بەرلەر آلا رەھدكە وفا قىلوچان بولالار.
مېنم «نەرسە بىرلە بوپورا» دىب صور اويمە،
«الله غنا قىلىق قىلوپ آڭارغە شىرك
قاتماسقە قوشا، پىتلارغە تابنودان طيبا،
نماز، توغرىلق بىرلە بوپورا، بىوز و قىل-
لارنى ئىشلەمەسكە قوشا» دىدڭ. بو سو-
يەلە گە نەرسەڭ دىرست بولسە، اول بىردە
شىكسىز مېنم شوشى آياق باسقان بىرلە-
رمىنى آلاچاق. مېن آنىڭ چىغاچاغىنى بلە
ئىدىم (۶)، لىكن اول پىغمبەرنى سىزنىڭ
آراڭزدان چىقار دىب اويلامى ئىدىم.
آڭارغە ئىرشەسمنى بىلسەم، قىلمايدان
كىلگەن قىر آڭارغە بولقورغە طرشر

ئىدىم. آنىڭ ياندىدە بولسە ئىدىم، اباغىنى
يوغان بولور ائىدىم (۷).
موندان صوڭ ھەر قل دىبە آر قىلى
كوندەر لىگەن مەھمەد (صلعم) نىڭ خىطىنى
صوراب آلدىدە، خىطنى اوقۇدى (۸). خە
شوشندان عبارت ئىدى: «دنيا و آخرتدە
رحمت ئىتكۈچى الله نىڭ قلى و ئىملىچىسى
بولغان مەھمەدەن رومنىڭ ئىلغۇسى ھەر قلغە
توغرى يولغە ئونلو وچىلەر گە الله نىڭ سلامى
بولسون. موندان صوڭ مېن سېنى اسلام
دىنىمە ئوندىم. اسلامنى قبول ئىت سلا-
مت بولور سىڭ، الله تعالى سىڭا ئىكى اجر
بىرر (۹). ئە گەردە قبول ئىتمەچە سلا-
مدان يوز چەور سەڭ، سىڭا ئىبەر وچىلەر نىڭ

(۶) ھەر قل آخر زمان پىغمبەرنىڭ
كىلەچە گىنى كىت مەقسەدەن قاراب
بىلگەن بولا. انجىل بىر نەبىيانىڭ توقسان
يىدىنچى سورەسى، ۱۸ نچى آيتدە اوشبۇر
واقىقە شول رەھىدە مەك-وردى: «جىننىد
رفع الجەھور اوصواتهم قائلين: «بالله ارسول
لنا رسولك يا محمد تعال سىر بىعالخلام
العالم - شول وقت خلقى طاوشلانوب ئە
يىدىلەر: «اى الله! بىز گەرسول كىنى ئىبەر.
ئەى محمد! عالمىنى قوتلىدىر ئوچون
تىزىرەك كىل». ئىتالىيانىڭ بلاط فىنا كىتبا.
نەسندە تابلغان ئىتالىيانچە نەسخەدەن دوڧ
قتور خلىل سعادە طرفندان ترجمە ئىتلا
گەن نەسخەنىڭ ۱۵۱ نچى صحىفە سىندەن.
بو حقدە سوز بولاچاقدر.

خطنى اوقوب تاماملاغاج، آنك ياندىمشا
شولار كۆبەيدى. طلوش كوندردى. نەق
شول چاقىدە بىزنىدە آنك ياندىن چىقار-
دىلار (۱۳). شول وقت مېن يىولداشلا.
رىمە: «أبو كېشەنك (۱۴) ئىشى، زورايوب
كىتىدىلە باسا! روم پادشاهسىدە آڭاردان
قورقا. مېنىدە كۆكلىمە الله اسلامنى كرنە
آخىرىسى دىب اوبلانا قالدىم» دىم.
عبدالله سليمان.

گناھلار بىدە سېڭا بولور. ئەي كىتاب اهللە-
رى! سىزنىڭ وىزنىڭ آراپ-زىدە اور تاق
بولغان شول سوزگە قايتىڭىز (۱۰): بىر
اللەنى غىنا بېلىگىلەپ بىر بىزنى تەكرى
ئېنىشەسكە. ئىندى آرا باش تارتسالا
(۱۱)، سىز آراغە: «بىز بىدە شېكسىز مەس-
مانىز، سىز تانق بولايڭىز دىب ئەيتىڭىز (۱۲)
ابوسفان ئەيتە - ھەر قىل صوراسى
- سوزلەرنى صوراب بىر گەچ، ھەمدە

اوزەننىڭ قىزاق اولوتمەزە بو ايكى سوزم.

لىكىن ودىنى نظارتىن آيرىغان اىكى
حكومەتنى قوتلىڭىز دىنى اىدىرگىز ھېچ
كىم طرفىدىن كوزە تىلمەگەن بىر حالدە
كىلىگان ايدى شىكرار اولسون آراڭىزدە
بولغان آرز بولسەدە جاقسى ملارگىز و جا-
قسى اقسا قالدارگىز جورەكدى جىكلىرگىز

طش حرمتلەسلەر، آلارنى گناھلارنى
يارلقاۋچى، مەد بىرۈچى ۋە ھېچ بىر ئىشە
يالغىشماق ساناسالار ياخود اللەدان باشقاغە
تابىنسالار ياكە شىرك قاتسالار.

(۱۲) اوشبو سوڭغى جەملە قرآن
كريم آيتى بولوب، سورة آل عمراندىن
۶۴ نچى آيت.

(۱۳) ھەر قىلىڭ ياقىن ھەم وىزىرلە-
رى آنك پىغىمبىر بىز حقىدە سويلەگەن
سوزلەرنىدەن ناراضى بولغان بولالار.

(۱۴) ابو سفیاننىڭ پىغىمبىرنى
أبو كېشە دىب كېمەستوب ئەيتىدىر.

بىز اللەنىڭ چار دامنە ھەر قايسى خەلقغە
كوتولمەگەن ايرىكىنىڭ بولدى ھەر خەلق
اوز باسنىدە افتانومىيەلى چورت بولدى
سول ايرىكىنىڭ سايەسىدە قىزاق خەلقى
بورنىقى قىلىدىن حاللردىن ايرىكىنىڭ چىغۇ
نەسب بولدى ايلو جىلدىن بىرلى مەقتەپ.

(۷) يھودونىسارى بورون زمانلاردا
الوغلارنىڭ آياقلىرىنى يوا بولغانلار. بو
ئېلىڭ زور حرمت سانالغان.

(۸) بو خەت مىلادى ۶۲۸ نچى يىلدە
ھەر قىلغە تابىشلىغان.

(۹) ئوزىڭنىڭ ۋە قومىڭنىڭ مىسلمان
بولۇشۇدىن ئېكى اچىر.

(۱۰) بو نەرسەلەردە ئوزگەر تىلمە-
گەن چىن تورات. زبور، انجىل بىرلە قرآن
آراسىدە ئېكىلىك يوق. بولار مەقتەداندە
بىرلەر.

(۱۱) عالم و تورەلەرنى چىكىدەن

اجتهادلار ئىدىن دېنگىز ھاقىلاندى كېلىدى. دوشمەنلار نىڭ مەرادى ھەقىقەت بولمەس. ايندى اوشبو ار كىندىك سايەسىدە اولىكى ھالەتتە سىياقىدى مفتى گە قوسىلدىڭىز دىنىي نىظارت استىنە كىرگىز دېنگىز نىڭ قوتلەنمەك وقتى اېرىشىدى ھازىر ھەكىمەت چاغىدىن سىز نىڭ وباسقە مەسئۇلدارلىقىدىن سىز ھەقىقەتتە نىيەت بىرلە قانغۇ بولمايچاقى مەسئۇلدار اوزىدە. رى اجتهاد ايتسۇن دىندار نى ھەقىقەتتە دىن وكر كىدى بولغان ھەملىرىن قوتلەپ رواج بېرىسەلە اولىكان بىھتەكە وتولسىكان از كىلدە گە اېرىشەچكىن دىر. ايندى بىز نىڭ قىزاق خەلقى نىڭ بىھتەكلىرى وچىن دىيانىتىلى بولون تىلاب وبوتون قىزاق دالاسىدە دىن اسلام و علم نىڭ رواج و قوتلەنمەك تىلاب بىر نىچە و عىظىلر ايتما كچى بولامىن. قولاقلىرى كىزىكەن بولسا كور كىلىكىز گە اوروندىسىز بىھتەكە قىزاق بىر سىز و مېدانە چىقارغە اجتهاد ايدىسىز.

مسجد و مەكتەپ.

بىر نىچى مەلۇم كىزىدىن مسجد و مەكتەپ بىرلە اياقتە باسە و انىڭ بىرلە گەنە ساقىتلا لاس سوندىقەن پىيەمبەر مەز مەھمەد عليه الصلوة و السلام مەدىنە شەھرىنە كىرىپ كېلىگەندە اوزىنە ئوى ھازىرلا مەسئۇلدار اوزى وباسقە ھەقىقەتتە بىرلە بىر گەلەسە تاس و بالچى تاس بىر مسجد طورىغا مەسئۇلدار نىڭ جافىسى كور كەلمەك گەنە اعتبار ايتما نىچە اچىنە كىرىپ نماز اوقوراسىق دىن اويىر تارلىك بولون اعتبار ايتىكان. سوندىقەن اوز دىن نىڭ استاوردى

بىرلە بىر نىچە كورن اچىندە سول مەبارك نمازى اوتەلە باستىغان و فرصەت بولدىقە سول مسجد اچىندە جەلسە و قارىتقە دىن و ايمان اويىر تەلىگەن. و پىيەمبەر عليه الصلوة و السلام نىڭ بو اسى بىز گە ھەقىقەتتە اولىكى و دىن نى اويىر تە و ساقلاو اوچون بىر جول و اورنىك بولۇپ قالغان. ايندى بىز گە تەبىئىي ھەقىقەتتە مەسئۇلدار اولىكان دىن نىڭ مەسئۇلدار بولغان مسجد و مەكتەپ طورىغا سوندىقەن اچىكى روسىيەدە بولغان نۇرغۇن قىزىقلىقلار مەسئۇلدار ھەقىقەتتە اولدىرىدە مسجد و مەكتەپ بولغان سىياقى بىز نىڭ قىزاق دارلىقىدە ھەقىقەتتە اولدىرىدە قىزىقلىق طورىغا تەبىئىي. و پىيەمبەر مەز نىڭ كورسە نىكان جولى اچىق جولىدە. سونىڭ اوچون دىن نىڭ نىظارتىغا چاڭكە قارىغان قىزاق خەلقى رسول اللە نىڭ ائىمەن گەنە اولدىرىدە بولسا ھەقىقەتتە بىر مسجد و مەكتەپ طورىغا سون ايدى. سول مسجدە بىس وقت و جەمە اوقۇلسون ھەقىقەتتە اولدىرىدە بىس وقت ازان مەھمەدى اوقۇلۇپ جەمە و بىس نماز طورىغا بىرلە اسلام دىنى نىڭ اولىكان بىھتەكلىسى و اولىكان علامى مېدانە قىلىنسون.

ايتكىچى امام سايلاو اسى. قازاقىستاندە يەنە اولىكان كىرىدى مەسئۇلدار امام سايلاو مەسئۇلدار ھەقىقەتتە بىز نىڭ مەسئۇلدار تۈزەلۈشى و دىيانىتىلى و ئالغە كېتىۋى چاقىسى فەكرلى و عىقلىسى علملى

دیانتلی امام برله گنه ممکن در سوذوق
 دن هر اولغه جاقسی ملا صایلارعه طر-
 سونلار اولده اور ناسقان اماملر توزه لورگه
 علم آرندر رعه جاقسی و جامندی آگلا وعه
 طرسب خدمت لرنده دوام ایتدیلر لکن
 بائغه ملا الماق و امام سایلماق ببولغان
 اولدارده اوز اولمه زدن بولسه ون اوز
 نومزدن بولسون دیو خلاف شرع نیتکه
 کرسبه سنار. پیغمپر علیه الصلاة والسلام
 نك فویغان دستورن بزگه کورسه تکان
 جولن سافداب بارو تیسدی. پیغمپر صلی
 الله علیه وسلم تهیتکان امام بولارغه دیننی
 جاقسی بلگان قرآن کوریمنی جاقسی
 وفوغان و آگداغان آدام آله توتولورغه
 نبدی دیکهن. دیننی جاقسی توتقان
 وعظ ونصیحتلی بولغان امام برله گنه اول
 نوزه لورسوندی امام برله خلق دین و اخ-

لاق تورالی آغه کیمتر ایسکی اماملر هم
 بر تورهده اجتیهاد ایتوب خلقنی توسن-
 درب اوز نفسی فایده لارون بر جافعه
 قویوب شریعت خدمتین آله توتوب
 خلقغه آگدادقای ایدی قیامتده الله حضو
 رنده اوز لارینگ جوزدرن آق ایتدیرگه
 اویاتقا قالماسقه طرسقا یلار. الله تعالی
 بارچه مسلماندارعه چاردم بیر کای جاقسی
 اوقوب دین تانوب عمل و عبادات قلب
 اسلام دینن قدر لهب هر بر احکامن رعایه
 قلب تو عمری جولنی اوستارغه رسول جول
 برله الله نك مهنگولك رحمتنه ایشونی
 و تاموع دن قوتولاب او جماعینه کروننی نصیب
 ایتکای ایدی آمین!

دینیه نظارتنده قازاق قاضی مپیدی

معقولی.

الله ايمان.

آڭلادام اول الله نك چن بار لغن هم برلگن
 دنيانى يوقدان ياراتقان، بىزنى بار ايتكەنلىگن.

تېڭدەشى يوق اوخشاشى يوق رەھمىتى چىكسز آنك
 اول ايركلى، اول بىلملى، قدرەتى تېڭسز آنك.

آينى، كۈننى، تاڭنى، تۈننى اول ياراتقان بارچاسن
 جەينى، قشنى، يازنى، كۈزنى اول ياراتقان ھەمەسن.

دنيادە بولغان بوتون ئەبەر آنكەر ھەمەسى
 بىزنى دە يوقدن ياراتقان بىزدە آنك بەندەسى.

چن كوڭل برلەن، ايمان برلەن اوشاندىم اللهغا
 بار تەلەكلەرنى تەلەب، توفىق سوراڭ تاينام آڭا.

س.ى.

ذاحيەلەردە گى دىنى قورسلار ايچون علما شوراسىمىڭ اوشبو يىلى ايون ۱۰-۱۸
 نده بولغان جىمىواشندە قبول ايتىلگەن تەظىمات پروگرام:

۱) ناھىيە قورسلىرى روحانىيلر (امام
 ومۇذنلر گە) مخصوص بولوب ئىياڭ آزى
 بر آى دوام ايتار.

۲) مادى جەتدن أورلىق بولسە ۲-۳
 ناھىيە برلەشوب بر قورس آچارلر.

۳) قورسلىرى دىنى واخلاقى تربيەلر گە
 ضرلەودر.

۴) قورسلار مسلمانلر نك اختىيارى
 اعانەلرى برلە ياصالور.

۵) قورس نك مسئول مديرى ناھىيە
 محتسبى ياكە نائب ومشاوورلر ندىن بر
 سى بولور.

قورس ادارەسى.

۶) قورسلىرى دىنى واخلاقى تربيەلر گە
 ضرلەودر.

جذاب الله طرفندان دېن ووحىنىڭ ادمنىڭ
روحىنى تەجلىسى. كىشى نائىب دېن گە احتىياجى
دېن لىزنىڭ تىكاملى. يعنى «اليوم اكملت
لكم دينكم وانتمت عليكم نعمتى ورضيت
لكم الاسلام ديناً، آيە كرىمە سىندە گى
كىماتتە ھەمدە اسلام دىنىنىڭ تىرىجى
روشنە تىكاملى. اسلام دىنى نىندى نىر-
سە؟ مۇسلمان كىم؟ ايمان نى؟ مۇمىن كىم؟
مۇمىن بەلەر. اللەنىڭ بارلىقى وپىرلىكى. عاد-
لى صىقتىرى. تقدىر، حىرونشەر. روحنىڭ
بارلىقى.

تەنبىھ: (۱) عقىدەنى اثباتدە دىلىل ايتىلىپ
قرآن كرىم اساس طوتلور.
(ب) آچىق دىلىل و علمى اىضاحلر
ايتولور.

(۲) قرآن كرىم: (۱) قرآننىڭ الله
كلامى بولوى. اسلام نامىندە بىن الملل
دېن انسانى مشروع ايتوى.

اسلامنىڭ عقلى و نقلى ھەمدە فطرى
واجتماعى ابدى بىر دېن عمومى بولوى
قرآن كرىمنىڭ حقوقى بىر گە واجتماعى.
عياتكە نظرى. علم و فن گە مناسبى. زمان
نىڭ كىشفاىت و ترقىياتىنىڭ قرآن اساسلر-
بىنە مناسبى. قرآن حىقندەغى شېھەر گە
جواب: (ب) قرآننىڭ تارىخى نزولى و عاد-
لە مەدنىيە گە خىدمىتى. (ج) قرآن نى دور-
ست او قورلىق علم قرأدن بىرنى قدر
خىردار ايتلور.

(۳) حديث شريف. (۱) علوم معا-
رف گە اخلاق و اقتصادى حياتكە، تقدىر
والھياتقە نىظافت كە عادىت حدىثلر ايقولور

(۶) قورسنى تىرىبىلى و نظاملى دوام
ايتىلور و اچقون ھىيەت رىياست سايلانوب
نوبت بىرلە دوام ايتىدلور.

(۷) قورسنىڭ نظام و رسمى جەھتلر-
بىنە مەدىر، اولدىن مەجملى حىكومەتتىن
رخىت اىلىپ تاماملاپ قوبار.

(۸) بىر تەجىر ھىيەتى تىزىلوب او-
قۇلغان درس (عمومى لىكسىيە) نى يازىپ
بىرلەر.

(۹) قورس تمام بولغاندىن سوڭ
ئەندەر موضوع اوتكىنىڭ و نى قدر علما
توام ايتكىنىڭ دىنىيە نظارتىنە قورسنىڭ
مەدىرلىرى طرفندان جىدول تىزىلوب
تەرىخ ايتىلنور و نەمۇنە اچقون اقل اوچ
لىكسىيە شول جىدول بىرلە بىرلىككە
نظارت كە كوندلور.

(۱۰) قورس دە دوام ايتكىن اماملر
و مۇدىرلر گە قورسنى ادارە سىندىن شىوادە تىن-
مە بىرلور.

ناھىيە قورسنىڭ او قۇلاچاقى موافقىمۇن:

(۱) ناھىيە قورسنىڭ او قۇلاچاقى قىلر
بولور: (۱) عقىدە (ب) قرآن كرىم (ج) عاد-
ىت شريف. (د) اخلاق. (ھ) عبادات. و اسلا-
منىڭ حىياتقە مناسبى (فقھدن مەلومات)
(ز) خىتبە ھەم وعظ اصوللەرى (ح) روھا-
نىلىق وظيفەلرلى. (ط) دىنىيە تەلىم و تەربىيە
اصوللرلى.

قىسقىچە پىروگرام و درس حىجەتى:

(۱) دېن و عقىدە اسلامىيە: دېن نى؟
دېنلرنىڭ ظەورى يعنى عالم بىرلىككە

ب) بىر حديثلار صحاح سته و مشكاه شريف دن انتخا ب ايتلور. ج) اوقوچيلر. نك قوللانده مشكاه شريف، مكش بر حديث، جوامع الكام قىبلندىن كتابلر بولور.

۴) اخلاق. ۱) الھى وظيفھلر، عال ئيلھوى مىلى و اجتماعى، انسانى وظيفھلر. اخلاقدا اساس نرسە؟ اخلاقنك مدنيت كە تاثيرى، اخلاقنك حيات پلانى بولوى، سعادت يوللارى. ب) عملى اخلاق ايچون سىرا لنبى (ھم) و خلفاء راشدون ترجمەء حاللرى و عبرتلى واقھلارنك تاريخلرى سويلھنور.

۵) عبادات. ۱) اوقات خمسه، جمعه و عيد نمازلرى تفصيل برلھ. ب) نماز. لردھ اوقولا تورغان سورھلر، دعا و ثنلار، اذان و اقامت، و باشقادعالر ترجمە و تفسير ايتلور. ج) اسلام. تاريخى جھتلرى و ادبى اهميتلرى. د) مدرس لر مقتدر، طلبھلر دە استعداد بولسە نماز روزە زكوة و حج ھمدە قرباننك حكمتلرىنى ايضاح ايتو. لور. يوخسە اساس و ترجمە ھم تفسير برلھ اكتفا ايتولور.

۶) فقھ، عبادت قىسمندىن باشقە بو. لغان اسلامنك حقوق بشرگە نىظرى. مثلاً عائلھ و معاملات قىسملرندىن معلومات بىريلور.

۷) خطبھ و وعظ. ۱) دىنى خطبھ سويلھو، خطبھ سويلھو ادبلىرى، موسمكە مناسب موضوعلر كورسەتو و سويلھتو،

مثلاً عيدلردھ، مولد النبى، رمضان و فتر كىچھلھرى كىك مھم و قتلردھ اوزلر يئە مناسب خطبھلر. ياز فصلندھ ايگون چە چو و باقچاچىلىق ھە، بال قورنى آسراوغە تشويق، كوز فصلندھ احتياط و صافلىق ھە اوندھو، اوقو موسمندھ علم و فن گە ترغىب ايتو، اقتصادلى بولوغە، كسب و سەنى ايتوگە، شفقلى و مرحمتلى بولوغە دېملھو، عدالت و حقوقدھ مساوات. محتاجلرغە ياردم قىلوغە، ھنز و صناعت گە ترغىب، عائلھنى تربيھ ايتو، وظيفھنى بلو فعال و توكللى بولوغە دېملھو، حيات مجادلھسندھ مغلوب بولماو شرطلرى، حيات دان مقصود نىندى نەرسە؟ عاللى اخلاق نىندى نەرسە؟ دىن نى برلھ صافلانما؟

كشى نى برلھ نجات تاباچق؟ كىك مو. ضوعلردھ خطبھ سويلھتولور. ب) خطبھلر. نى آچق توركى تلىندھ سويلھر گە او. گرھتولور.

۸) روحانىلىق وظيفھلرى. ۱) نكاح، طلاق و فرقت مسئلھلرنى اش يورته بلو و تفتيش ايتھ بلو، عائلھ دفتر يئە يازو و كو. چرمھ بىرو حكومت برلھ مناسبت و محاسبىلر برلھ مناسبت محلھ خەلق يئە دىنى تربيھ بىرو و تعلميدھ حكمتلى يوللار تونلور.

۹) دىنى تربيھ و تعليم اصوللرى. ابتدائى دىنى تربيھ و تعليم اصوللرى اوگرھتولور. الوغلرغە و آكلى مسلمانلارغە بېگرھ كە خانم و آنالرغە دىن روچىنى

ناحيه قورسارىنىڭ نظام وپروغرا-
مى شوندا تام.
ئىلم شوراىنىڭ سر كاتىبى:
جهانگير آبز گىلدىن.

مەدە عائلەنىڭ استقبالىنە ئەند اخلاقى
تربىيەدە لازىم قانۇنلارنى اجمالدىن تفصيلغە
انتقال طريقى بىرلە ومصاحبە يوللارنىچە
تعليم طريقى كورسەتلىور.

اسلامدە عائله

لېسن صائى (ج ۲ ص ۳ - ۴) بولار
ادىباتدە نقل ايتەرلىك درجىدىن توبىدىن
ومستەھجن بولدىقلارندان مېن بو اورندا
آلارنى تفصيل قىلۇنى موافق طابىم.
عربلەردە تورلى اسملەر بلەن
بوزق نكاحلار بولغان كېك بركشىنىڭ
سابسىز كوپ خانۇن آلو عادىدە دوام
ئىتە ايدى.

كشىلەر نىڭ بختلى طور مش كىچرو
لەرى ئوچون ئىيك زور عاملىلەردىن
(فكتورلاردان) بىرسى عائله تۇزولشى
بولغان كورە اسلام شرىعتى عائله طور-
مى ئوچون مەم اساسلار قويغان.

اسلام شرىعتى نىڭ بو طرغىرداغى
تعلیماتلار بىن ياخشى آڭلاو ئوچون
اسلام دىنى باشلاب ظهور ئىتكەن عرب
خلفلارندا اسلامىتىدىن ئلك عائلهوى جا-
للەر نىچك بولغان لمغىنا كوز سالوب كىتو
فاندالى بولسا كىرەك.

۳

۲

اسلام دىنى عائله تۇزولشنىدە گى
بوزقلق لارنى وتورلى اسمدە يورتىلمە
طورغا ئىشەكى نكاحلارنى منع ايتوب
نكاحدا وعائله تۇزۇدە مەم اساسلار وضع
قىلدى. بونلاردان مثال ئوچون بىر نىچە
سنى بو اورندا كورسەتمەن:
۱ نچى مودت ومەرەمت.

بىك ايسكى زمانلاردا عربلەردە
بالالار آغا نىسبەت بىرلە، كشىلەر نىڭ نسل
ونسبەتە تۇب ونىگىز آنا بولايىدى. چو-
نكە بو زمانلاردا آلا نكاح نرسە ايكەن
بلەد كەلەردىن بىر خانۇننىڭ سابسىز كوپ
بىرى بولو مەكىن سانالا ايدى.

يەنى نكاح وعائله تۇزو مەجت ومىر
مەجت نىد گزىنە قۇرولورغا تىيش. اير
خانۇن بىناو خانۇن اربىنە چن كوگلدن مەجت
ايتسون بىرى ايكىنچى سىنە جانى تەنىسى
بلەن مەرحمىلى وشفقلى بولسون. اسلام
قاراشندا عائله طور مشى شول.
الله تعالى قران كرىمدە بونى تۇز

نكاح عادتى باشلانغاندا عربلەردە
تورلى اسمارده وتورلى رەدوشدە بوزق
وقىچ نكاحلار بار ايدى «بلوغ الارب
فى احوال العرب» بولاردان بىدى تور-

ينڭ قدر تېنە الوغ علامتلەردن صانى و بو
 بيوك نعمتى بلەت بندەلر ينە منت قىلا.
 نكاح سببىلى انسانلار نڭ بر بر ينە الفت
 قىلشولار نندە، آر الار نندە چن محبت و بر-
 بر ينە م رحمت يېرلە شوونندە اويلاغان
 خلقلار ئوچون عېرت واللە نڭ قدر تېنە
 علامتلەر باردى.

«ومن آيات ان خلق لكم من انفسكم
 ازواجالتسكنوا اليها وجعل بينكم مودة
 ورحمة ان فى ذلك لايات لقوم يتفكرون»
 (سورة الروم آيت ۲۰)
 ۲ نچى حسن معاشرت.

بر عائلە تشكيل ايتكەن اير بلەن
 خاتون كور كەم خالق و بومشاق سوز بلەن
 گوزەل رەوشدە معاملە ايتسونلەر. يعنى
 بر بر ينە بولغان محبت و مرحمت نڭ كر-
 ڭلەدە صافلانوى غدايتىمى بلكە كوڭلەدە گى
 محبت و مرحمت نڭ ئەرەسى طش غا چغارغا
 و اڭك نائىبرى طور مشدا كورل-ورگە
 تېوش.

اللہ تعالی قرآن كرېم دە «خاتونلار غز بلەن
 كور كەم معامە ايتنگز» دىب خطاب قىلا «وعا
 شروهن بال معروف» (سورة النساء آيت ۱۸)
 ۳ نچى نكاح قوتلى عهد.

يعنى اسلام دېنى قاشندا ايكى كشى
 آراسندا نكاح عقد ايتو، ايكى كشى بر
 عائلە تشكيل قىلو بو. (انار خىستلار اويلاغا
 نچ) نادى گنە تصافى غنا ئوچر اشوب برگە
 طور و توگل بلكە اسلام قارا-
 شندا بونكاح، الار آراسندا بىرى

۲) ايكنچسىنە عمرلك ابدەش، دنبانڭ
 هر تورلى حاللار نندە برى ايكنچسىنە
 ياردمچى و حمايهچى بولورغا قوتلى عهد
 كوچلى بر آنطرى.

اير بلەن خاتون ايكسى دە سلامت
 وطنچەز ماندا، معيشت لەرى تۈزۈك و دنبا-
 لارى يتش و قندا بولار نڭ بر بر ينە مېجىلى
 و مرحمتلى بولولارى، اوز آرا معلۇملەرى
 ياخشى بولوب حسن معاشرت قىلولارى
 عجب و چىتىن ئش توگل لىكن اسلام
 دىنى بوينچا بوغنا يتىمى، بر عائلە تۈزۈ-
 گەن كشىلەر دنيا سفر نندە بر سىنڭ باشىنا
 آور حاللەر، نىندى گنە بولسادا آفت يىلا-
 لەر كىلە ايكەن شول وقتدا ايكنچەس هر
 تورلى آورلقلار غا تحمل ايتوب ياردمچى
 بولوب عهدىنى بر ينە يتكرو نىبىشلى.
 اللہ تعالی بو اساسنى «واخذن منكم
 ميثاقا غليظا» (سورة النساء آيت ۲۰) يعنى
 «نكاح سببىلى خاتونلار غز سزدن كوچلى
 عهد آلدىلار، دىگەن قول كرېمى بلەن
 بيان ئىتە.

۴

اسلام دىنى قاراشندا نكاح دان و تر-
 تىبىلى رەوشدە عائلە تۈزۈدەن زور فائىدە
 لەر كوزە تىلگەن. الاردان بر نىچەس بو
 ئورندا كور سەتمەك بولام:

بر نچسى نسل و نسبىنى صافلاو.
 اسلام شرىعتى كشىنڭ نسبىنى صافلاو.
 ونى، يعنى آنا و اناسى كم و نسلنى نىچك
 ايكەن آچق بلنۈنى صوك درجەدە مەم

ولازم سان. بو حال ئىسە مشرۇع ورسىمى
نكاح رەۋشندە گنە اچق معلوم ومضبوط
بولدىغىندان نكاح نىڭ فائىدەسى سانالا.

نسب صاقلانۇ ئوچون ضرور بولغا-
نلقدان، غايىت حكەتلى بولغان «عدت»
اصولنى شرىعت لازم قانۇن ئىتوب وضع
قىلدى اسلام دىنى عربلەر دە جا اهللىت
وقتندا بولغان، بالانى اناغا نسبت بىرو
اساسن بتردى. الله تعالى نىڭ وعلى الموء-
لودلەرقەن ولسوتەن (سورة البقرة
آيت ۲۳۲) قول كرىمى اصول فقە قاعدە-
سنىچە نص نىڭ اشارەتى بلەن بالانىڭ نسبى
اناغا اسناد قىلانورغا تىشىلىكنى آڭلاتا.
ئىككىنچىسى: نىققە.

يعنى حىيات مىدانىندا وطورمىش
سفرىندە كوچلىرەك كشىلەردەن كوچسىز
رەكلەرنى تا مەن قىلدىروب كوچسىز لەر-
نى سفالت كە وتارلىقغا توشۇدەن صاقلانۇ،
الارنىڭ طنچ وراحت بەشە ولەرىن تا مەن
ئىتو نكاحدان وعائىلە توزودن كوزەتلى-
گەن فايدالاردان بىرىدۇر. شونىڭ ئوچون
اسلام شرىعتى خاتوننىڭ ھەم بالالارنىڭ
نىققەسەن وھەر تولى تىرىپەلەرىن حىيات
كورەشندە كوچلىرەك وتوزملىرەك بولۇ-
غان ئىرگە واناغا يوكلا تە. نىندەى مشقتە
لەرگە واورلىقلارغا نەمىل قىلۇپ بواسادە
كسب ئىتو وعائىلەسەن تا مەن قىلۇ، آلاغا
ضرور علم وتىرىپەنى بىرو ئىرو وانا بولغان
كشى ئوستىنە فرض سانالا الله تعالى نىڭ
يوقارىدا يازغان، وعلى المولودلەرقەن

وكسوتەن قول كرىمى اصول فقە قاعدە-
سنىچە نص نىڭ عبارەتى بلەن خاتونلارنىڭ
نىققەلەرى وكىم صالوملارى ئىرلەرى
ئوستىنە لازم ايكەملىگىنە دىلت ئىنە.

ئوچىنچىسى: عفت.

اسلام دىنىدە **عفت** ھەر بىر مسلمانغە
لازم صفت وعفتسزلىك ئىسە ئىككى زور
وئىككى يامان گناھ بولسا دا نكاح، وادب
توزەرنە عائىلە توزولشى كشىنىڭ عفتلى
بولۇوينا ياردەم ئىتكەنلىكەن بو عفت
نكاحنىڭ فايدالاردان بىرى سانالا.

درستى دە اسلام نظرندە نكاحنىڭ
نىندەى اساسلاردا توزولورگە تىشىلىگەن،
نكاح قوتلى عەھد ايكەنن آڭلاغان آدم
عفتسزلىك دەن بوتون كوچى بلەن صاقلانۇ-
چاق، چونكى معاذالله ئول كشى بىر
بوزوقلىقنى قىلچاق بولسا الله قاشندا
چىكىسز گناھغا ويا مانلىقغا توشۇ ئوستىنە
نكاح سببلى ئوزىنىڭ عەھد بىر گەن ئىككى
ياقىن كشىسىنە وعمرلىك ئىدەشەنە خىلا-
نت ئىتكەن بولچاق. البتە ازغنا وجدانى
بولغان ئىر وختون بونى قىلا مەن شو-
نلقدان ئول نكاح وئول عەھد آنىڭ عفتىنە
سبب بولغان بولا. نىتا كىكە، رسول الله
(صلى الله عليه وسلم) بىر حىدىثندە «مەن
رزقە لله امرأة صالحة فقد اعانته على
شطر دینه فليتقى الله فى الشطر الاثنى (۱)
يعنى «الله تعالى بىر كشىگە اىزگو
خاتون بىر سە ياخشى عائىلە توزوگە موفىق

ثبتسه)، دینینک یار طسندا آشا یار دم ثبته
کهن بولا، قلفان یار طسندا ایندی توزی
صاقلانسوز» دی. ۵

اسلام دینی طرفندان قویغان اسلا-
سلار بو ینچا توزواگهن، ونکا احسان کوزه-
تسگهن فایرالار نابلغان عائله‌لر بزرور-
سیه مسلمانلاری آراسندا بو کوزدهده
آز توگل. خصوصاً بوندای عائله‌لرنی بزنک
آوللاردا، اسلام اخلاقی صاقلانا توشکدن
اورنلاردا کوب اوچر اتوب بولا.

اسکن روسیه‌ده گی بز مسلمانلار وتور
کی خلقا رنک بعضله رنده طلاق وتعد
زوجات مسئله‌لرین بالفش اکتلاب
سؤ استعمال قبلولار بار فقط شولار بعض
عائله‌لر نک سعادت یوغالو غاسبب بولا
بو مسئله‌لر حقدنا کیه چه کده یازسام
کیره ک انشاء لله.

عائله طور مشنداعی قصورلار منی
توزه تو بولغان کمالتلر منی یوغالنه بجه
صاقلاو بار چه منک بور چه مندر.
کشانی ترجمان.

(قسقار تلوب عینا)

اخلاق اسلام .

بیر بوزنده انسان قای وقت ظاهر
بولغان بولسه، دینده انسان برله بروک
وقتده ظاهر بولمشدر. نار یخده دینی
حسی بولماغان بر قوم و ملتنی اوچرا-
نورغه اصلا ممکن تو گلدر. بدن تور تو
ئوچون کبوم کیره کنگن حتی کبومنک
نرسه نیکه نینی بله گن توزینک حیاتی
ئوچون بردهن بر محتاج بولغان آشنی
پشورورلک قدرده آک و علمی بولماغان
بر وقتدوق «آرخه لوغبه» انسانیت عالمن
دینلی نابادر.

الله تعالی اسانغه ترقی و کمالنی
نک هیچ بر نپایتی بولماغان غایت قوتلی
عقل اسمنده بر قوت بخش ایندی، شول
عقلنی قوای شهو انیه، نفس، شیطان

وسوسه سنندن وهم قارا کعبلقندان سا-
قلاب اسقامتده طرف تو، عقلغه هدایت
و کمالت یولنی کورسه تو ئوچون هر
زمان و عصرده شول زمان انسانلارینک
درجه عقلی، حالت روحی و حیوانلارینا
موافق اوزینک پیغمبرلری آرقای دین
و شریعتلر بیبهروب توردی.

الله تبارک و تعالی عقل انساننی شهوان
نفس و شیطان وسوسه و قارا کعبلقندان
کمالت انسانیه، ئوچون مانع و مضر بولغان
نرسه لردن صاقلاب، طریق حق و
سعادتکه ارشاد ئوچون رسوللهری آرقایی
هر قومگه دین و شریعت بیبهروب توردی.
جمعیت بشریه و عقل انساننی تکاملی
نسبتنده دین و شریعتن تکمیل قبللا
باردی.

پېغمبەر بزرگه، قدرنى قدر رسوللەر
كېلىگەن بولسى، هر قايسى بىر كۆك مقصد
و غايەگە خىزمەت ئىتىدىلەر.

اولدۇركەم، جەمئىيەت بىش رېنەنك كەسب
كەلەننى ئوچۇن لازىم بولغان أخلاق حسنة.
لەرنى ئويۇرەن، انسانىيەت عالمىنى ضررلى
أخلاق رېئەلەرنى تېمىو. فخر عالم (صلام)
جەمئىيەت بىش رېئە اير شۇرگە مەكەن بولغان
أخلاق حسنةنى تمام ايتو، كەلەنە اير-
شۇرو، بىر يوزىنە عالی أخلاق مەنبى
حقیقى مەنىت تودور و ئوچۇن بىمار لەشدر.
محمد (صلام) بىر يوزىنەگى آدم
بالا رېنەنك هېچ بىر سېنە نصیب بولغان
عالى و كوركەم خلقلار ايله خلقلانمىش
ابدى. مۇگار غە آنك تارىخى شەھىدر.
أخلاق اسلاميه جەمئەت سەنەنە بىر سى شەفقت
و مەرھەمەت.

رسول اللەنك فقير مسكينلەر، يتيم
و ضعيفلەر، قز خاتونلار حەقنەنى قدر
شەفقت و مەرھەمەتلى ئىكەنلىنى بلور ئوچۇن
آنك تارىخىنە كوز سالو يېتەدر. انسانىيەت
عالمىنك سەادەتینە وسيله بولغان ان اسلام
قانۇنلارینى انسانلار غە ئېرشدر و يواندە
پېغمبەر مۇزىنك نى قدر آور لقلار كورو-
بىنى هر بىز مسلمان بلەدر.

بو مەشقەلەر گە تەھلەن بار دە عالم
انسانىيەتكە بولغان مەرھەمەت سەپە سەنەنە
بولمىشدر. ئوزىنى و بارچە مسلمانلارنى
عم آنك مېبارك تەلیماتىنى مەھابىت و یتىنى
بىرلە احد سوغەشەنە كېلىگەن مەشركلەر

طرفندان غایت فاتی ضربەغە اوچراغان،
يېتمىش يارانى شەھید بولغان، مەشركلەر
طرفندان آنلغان تاش بىرلە مېبارك تەشارى
صنغان، باشى يارلغان، ایاغى ضررلانغان،
اۇز ایاغى بىرلە يورۇب قايتور غە مەقتەر
بولماغان اول مېبارك ذات خانەسینە قال-
قايتوب كر گەچ كافرلار غە قارشى:
«ياربا بولار غە ھەدایت بېر، بولار بیت
نادانلقلارنى سېپىلى موندای جنایتىنى
قىلالار (۱)» دېپ خېر دعا قلدى. مۇنە
اول شول قدر عالی خلقلى بولغانغە، قرآن
كريم آنك حەقنە «سېنى بتون عالملار غە
رحمت ايتوب بېھرىدك» دى.

أخلاق اسلاميه جەمئەت سەنەنە ئىكەنچىسى
اخوة - قرداشلىق: اسلامىيەت بتون بىنوشىر
بلەن حسن مەھاملەدە بولو، هر كەمەنك مەلئەت
اير ماسىنى قاراماسدان حەقنە رعايە قىلوب
تەدى و ظالمدان صاقلانو ايله امر قىلما-
قەدەر. قرآن كريم: «بعض قوملار سز گە
عادەت اظھار قىلوب، ضرر ئېتەر گە
تەھەسەلەر، صوگندەن مەھلوب بولوب
سز گە اطاعت قىلور غە مەجبور بولسەلەر،
ئوچ آلماشكز ظلم قىلما كز، عادەلەندان
ايرلما كز (۱)» دى.

اما دېن بىرلىكى ايسە قرآن كريم
مۇنك بېگرەندە قونلى رابط ايدەكن بيان

(۱) اھد قومى فاعھم لايعلمون.
(۱) لايجر منكم شناغن قوم على ان
لانعدلوا عدلوا هو اقرب للنقوى.

لت و احساننى بوگونكى چرك مدنېلى
 آوروپادان تابرغا اصلا ممكن توگلكر،
 بو كېي عدالتنى فقط قرآن و اسلام نار-
 يخذنا، غېنه تابرغا ممكن.

أخلاق اسلاميدان ۵ نچى هم ۶ نچى
 سى مساوات حقوق و تواضعدر: حضرگى
 مدنى آوروپاده فقير، مسكين و خدمتچىله.
 رزق حالنى صور او، آلا برله بر گه او.
 طرو، سويله شو، بر صاوتدان آشاوزور-
 عيب و نادانلىق، مدنيتسزلكدن حسابلا-
 نغانى دله، اسلاميت ئريك، اورنكى
 باشقالاردان يوغارى كورو كېي امنيازلا
 دان منع ايتوب تواضع برله قطعى روشده
 امر ايتمشدر. رسوالله: اسلاميت نظرندە
 خدمتچى لهرگىز سىزنىڭ برله حقوقده نيگىز
 آلا برلەن سىز قرداشلىقده مساوى، شونىڭ
 ئوچون اورنكىز آشاغاندان آشانگىز، اوز-
 گىز كېگىندەن كىمىرگىز. كوچلەرى
 يېتمەسلىك خدمتگە قوشماز، قوشماز
 اورنكىز بولشكىز، دېه امر قىلاد ايدى.
 شول فقير و مسكينلەرنىڭ احتياجن
 قىلار يا كە جعبت بشريه آراسىندە
 تاملقنىڭ تامرن قويور ئوچون اسلام-
 ميت هر باي آمغه يلىندە بر مرتبه اوز
 ينىڭ بايلىغىنىڭ قىرقلان بىرن
 (زكات)، ئېگىون مەھس لاتىنىڭ اوندان بىرن
 (عشرنى) فقير مسكينلە گە بېرونى هر
 مۇنگە فرض قىلدى. شولوق مقصد برله
 قرآن كرېم هر كىشىگە حالېنه مناسىب
 روشده اوزىنىڭ ضعيف يا كە مسكين

ايدوب مؤمنلر آراسىندە تاغندە ياقىراق
 مناسبتلر بولورغە بېر يوزىنە مدنيت و
 عدالت اورنلاشدررغە امر قىلاد. بر
 مؤمنگە ايرىشكان شادلىق بتون عالم اسلامغە
 شادلىق بولغانى كېي برسە ايرىشكان
 حسرتنىڭ ھەممەسىنە عام اولدقن
 آكلانە. پېغمبىر بىزدن صوڭ زور اسلام
 مەملىكتىنىڭ بر آنا تىرىدەسندە اولان
 بختلى بر عائلە حالېنە كىلوون تارىخ
 اسلام صبىغەلارى غايت آچق رەوشدە
 اثبات ايتمىكدەر. شام غزالرىنىڭ بىرنە
 ئوچ مېرۇج مجاهدنىڭ اوزىنىڭ مؤمن
 قرداشنى سودان محروم قالدىرماس ئوچون
 بر برسېنە مرحمت قىلۇب بر بوتوم صونىڭ
 دنيا و مافىھادان قدرلى وقتىندە بر بوتوم
 صو قبول ايتردەن باش تارتولارى كېي
 عجيب واقىعەلار اسلام تارىخىندە كوبر.
 بو ايسە اسلامىنىڭ مؤمنلەر آراسىدا
 اورنلاشدرغان اخوة و شفقت حسېنىڭ نى
 درجەدە بىوك ايدىكن آكلانەسە كېرەك.

۳ نچى و ۴ چى عدالت ھەم احسا-
 ندر: قرآن تعليمى بو يونچە عدالت اسلام-
 مىتنىڭ اساسى بولسە، كىرلەم سوزلى،
 كوركام عمللى بونودان عبارت بولغان
 احسان بناسىدر (۱) مسلمانلار خصوصاً
 خلفا راشدىن قل قىر بولسون عدا-
 لتدان چىنكا چقما دىلار. اسلام و قرآن
 بىورعان، مسلمانلار عملگە قويغان عدا-
 ان الله يا امر بالعدل والاحسان

درباسىنە چومرغان - آفئەلەردەن سەلامەت قالدۇب، ممالك اسلامبەدەن بالقوب نورلار چەچكەن پارلاق مەدنىت، عالی اخلاق آو- روپايە سەادت حەقىقەتە بېخش ایدردى «دى. اسلامنك تارىخ بىشەردە ھېچ بىر مەدنىت سەزەشە روشتە - سەرتەلە انتشارى اخلاق تۆ- زەتوچى، جەمئىت بىشەردە گە عالی اخلاق بېخش ایدوچى عقلى، حەكىمى، فلسفى و مەدنى بىر دىن بولغانى ئوچىرندىر. بو حەقە تەفصىلىلى مەلۇمات آلىم دېگەن ذالمرغە تارىخ، قرآن و حەدىث كىتابلەرىنە مەراجە تەنى تەوصىە قىلۇب، اسلام حەقەندە پىرا- فەيسور ژ، دووال نك سوزى ایلە مەقالە- مەنى تەمەم ایتەم: «انسالمرنك ترقى و كامالەتلەرىنە مەنەع اولان دىنلەرنك ھەر بىرى بىتەچە كەدر. فقط انسانلارنك رەاحت عەمر سوزولەرىنە، دىننك نەمەوسنى و حەيات قەدەملەرىنە مەساعەد بولۇغان، ئەلى اخلاقغە بەدەل ایدلگەن علم و مەدنىت دىنى اسلامىت كەنە نەقايەت بەشە، بەچە كەدر.»

عبدالبر بىر الدىن.

لىككە قىلغان قان قەدەشلار يىنك نەققەسنى قۇرۇش ایدى. حەاصل بو حەقە شۇندەق قانۇنلار اعلان قىلدەكە اگر بو قانۇنلار انسانلار قۇرۇش ایدەن عملەگە قۇبۇلسە ایدى انسانىت دىنبا سەندە بىر سەنق اىكە ككە مەنەج بولۇب بو روچى آدمەر آچلقدەن قۇرۇچى عائلەلەر بىر يوزنەدە اصلا بو- لەس ایدى. اوشبو حەقە قەسە جەملەلەر ایلە كەفەلە نوب بو بۇك ایتخار ایلە ئەبەتە بىزكە، اسلامدە بولغان عالی اخلاق ھېچ بىر دىنەدە بو قەدر. مەدنىت و علمنك اىك بوغارى باسقاچەندە مەنك دىدظن ایدەن اورۇپالارنك اخلاقى اسلامىەگە نەزرا قىياس قىبول ایتەمە سەلك درجە توبەندىر. شۇنك ئوچون پىرافەيسور قۇستەو لو بون: «بو بۇك و قۇتلى دىلەلەر ایلە ثابت بولغان بىر حەقىقتەندىر كە، لوأ مەھمەدى اورۇپا-دە نەوج ایتەش اولسە ایدى، اورۇپا اسلام- مەنەجە اصلا مەلۇم بولماغان. دىن مەھار بە- لەرنەندە، سەن بار تەلەمى، أنكىز بىسبون لاردان، حەاصل اورۇپانى عەصرلەرچە قان

وعظ و خطابت.

نەبەندە بولسەدە بىر باوزلقدەن قۇرۇق قىتو تەھىب ایتو بولسا آكا «وعظ» و «نەصیحت» دىلەر.

وعظلار نەبەندە اورۇندە و نەبەندە مۇسۇعەدە بولسەدە سۇبەلەندىرگە مەكەن. بىز نك عەبەلدە دەھەم جەمە نەماز بىنك در سەت

آدەم اوز كوگۇلندە ساقلانغان مەنەنى آلدەندە حەضر كەشەبەلەر كە آكۇلاتو والقائ ایتوگە، یا كە شول إلقأ ایتەگەن مەنەلى سوزلەر جەنئەبەنە «خطبە» «نطق» دى- لەر. شول نطقەن مەقسۇد خەلقنى ایتە- بولسەكە قۇرۇتۇرۇ - تەرىغىب ایتەو، بەكە

مىگىنە شىرە بولغان ۋە جەمئىيەتتە نىمەنى
 ئالدىنقى ئوقۇتقۇچىلارغا خىتبەلەر مۇنداق بولدى،
 صلوات، ئىنا ۋە تىھىدەن سۆزى بولدى.
 رى شول ۋە نىھىتتەن غەيرەتتىن.
 عومۇمىي ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 زور ئورۇن تۇرۇپ، ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ئىسە ئادەمنىڭ كۆزىنى بەشەرەت، كۆڭلىنى يۇمشاق
 رى، ساغلاملىقى، نۇر ئالدىنقى، ھەقىقەتنى قىبۇل قىلىش
 ياقىلاشتۇرۇش. ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 دىنىڭ باشقىچە بولدىكىلەر ئىسە مەيدانغا
 كىتىرىشكە يول ئاچىلا ۋە باشقىچە ھاجەتلىرىدە
 ئوتتۇرا؛ ھەقىقەتتە ئىسلام دىنىنىڭ قىيامى ۋە تۇرۇپ-
 شى ۋە نىھىتتەن بىلەن كىلىدۇ؛ شۇنىڭ
 ئۈچۈن مەشھۇر كەلىمە ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 محمد صلى الله عليه وسلم «الدين النصيب»
 «: دىن نىھىتتەن دى. ئاللاھ سىبجانە
 ھەقىقەتلىرى: «وذكر فان الذكر تنفع
 المؤمنين» نىھىتتەن ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 چوڭى ۋە نىھىتتەن ئىمانلىق بەندەلەرگە فائىدە
 بېرىدۇ» دى.

ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 شىرەلەر، ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ھەر قايسى ئىشقا ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ئالدىنقى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە

۱۹۲۰ - نىھىتتەن ۱۹۲۳ - نىھىتتەن
 بولدى كىچىككەن دىنى نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 قىيىنچىلىق بىلەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە

خىتبەلەر ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 مىت ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ھەقىقەتتە يۈز ئىككىنچى خىتبە جەمئىيەتتە
 تىرتىپتەن بولدى تارىخىي كىچىككەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 قىيامى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 دە ئىشقا قىيامى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 تىرتىپتەن بولدى تارىخىي كىچىككەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 گەن بولدى. شولايىچە ئىشقا قىيامى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 بىلەن كىچىككەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 كىچىككەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 خىتبەلەر بىلەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 مەشھۇر ئىشقا قىيامى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 تۇرۇپ ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 كەلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن
 شول كەلىمەنىڭ بىلەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ھەقىقەتتە ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 كەلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن
 «ئىسلام دىنى» نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 كىچىككەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە

ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 قىيامى ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ۱ - ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ئورۇن، زىمەن ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 بولدى، ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 ئورۇن بولۇپ ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 شەھەرگە بولغان ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 مەشھۇر ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە
 بولغان، كۆرە كەلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن
 چوڭ ۋە نىھىتتەن ئىسلام دىنىدە غەيرەتتە

لارنى اوز محلہ سنده بولغان احوالگه قارانب، لازم بولسا بعض بېرلەرن اوز- گەرتبەدە سۆيلى السونلار.

۴ - اوشبو وعظ مجموعەسى امامە ملارغە مراجعتنامە بولغان كېسى عوام خا- قردە آڭلاب فائىدەلانسون اوچون ممكن قدر صافى آنا تلىندە بولورغە تېيىش.

۵ - مجموعەنىڭ باشندە مقدمەسى بولب وعظ وخطابتنىڭ (بېگرەكە مسجىد- دەگى ووعظلارنىڭ) اصول وشرائطى بىر قدر بيان اينلور گە كېرەك. پىرىمە امام كرامت اللہ آيدارف.

ملارنىڭ شول احتىاجلارن كوزدە تۇتۇب تۇزىلەر گە تېيىش.

۲ - اماملارنىڭ وعظ وخطابت مس- ئەسندە ئىڭ سوساغان نەرسەلەرى جمعه وعيد وعضلارى بولغانلىقىدە بىرنچى اثر بالىكز جمعه وعيد خطبە ووعظ لار مجموعەسندەن گنە عبارت بولسون.

۳ - اوشبو مجموعە گە بىللىق اىك مەم وآلدە تورعان دىنى موضوعلارنى سايلاب شول موضوعلار دە سۆيلىەنگەن وعظلار عېنى بلەن اوز گەرتلەمچە درج اينلور گە كېرەك كە، اماملار شول وعظ -

رسمى قسم

احتساب وەجلاھ ادارەلەرىندە

„Некоторыми представителями власти на местах запрещаются вообще какие-либо собрания граждан, сторонников данной религии, посвященные выяснению хозяйственных или вероисповедных нужд. Такие общие запрещения, если они не вызваны условиями данного момента и конкретной опасностью подобных собраний в контрреволюционном отношении, являются незаконными.“

(Изв. ВЦИК от 5 февр 1919 г. № 26 (578))

б) Инструкция НКЮ и НКВД от 19 июня 1923 г. п.5 „Отправ-

торлардан كېلىگەن سوئاللەر دە جواب ئېتىوب بىلەرەمزكە، معتقد غراڭا دانلارنىڭ، دىنى هم خوجالىق (خازايسە ئۇيىنى) حاجتلەرىن سويلەشۇ و آڭلاشۇ ئوچون رخصت صورامېچا ئوق مانعسىز جيبلا آلۇلار، شولايوق دىنى حاجتلىرى ئوچون اختيارى اعابە جيبو حقينا مالك بولولارى مسئلەسى توغروسندا مركز شورالار حكومتىنىڭ عالى مۇسسەلەرىنىڭ تويەندەگى فرمانلارى بار.

۱ - محلە جيبىلشلارى هم وعظ مجلسلىرى حقدى

а) Циркуляр НКЮ РСФСР от 3 января 1919 года п. 13,

بولماسا آندای عمومى رهوشده منع
 قیلولار زاقونغا خلاف بولا»
 (ؤتسیك نك ۱۹۱۹ نچی یل ۵ فېبرالدا
 چققان ۲۶ (۵۷۸) نچی نومبرلى ئېزؤبستبه
 غەزیتەسندە اعلان قیلنغان).

ب) نار کامیوست هم نار کامؤنودېنك
 ۱۹۲۳ نچی یل ۱۹ نچی ئېیون نار بخلو
 سیركولەرىنك ۵ مادهسى «دینی-راسمىنى
 ئونەوگە، ئوشانداق معلوم بر دېنك
 عبادتېنك آیرلمى تورغان بر كېسەگى
 بولغان وعظاننى، آلدان سېمىزورغا كور-
 سەتمېچە ئوك سويلەوگە ئېركلى رهوشده
 مساعده قیلنا؛ لېكىن اول وعظملرنك مند-
 رجەسى واقعدا فقط دینی صفت داغنا بولو
 شرط، شولايوق هر مرتبەگە آلدان
 رخصتسز ئوك، معتقدلەر گروھسى ئوز-
 لەرى فايدالانماقدا بولغان بنادا عبادت
 ئوچون ئېركلى رهوشده كوبىسى ساندا
 بولسالاردا جېيلا آلالار، شولايوق عبادتخا.
 نەنى توتو، دینی املاكلارنى اداره قیلو
 حقندا جېيلاشلار ياصى آلالار»

(۱۹۲۳ نچی یلغى ۷۲ نومبرلى
 زاقونلار مجموعهسندە ۶۹۹ نچی ماده)
 ۲-اختيارى اعانەلەر حقندا.

Циркуляр НКЮ РСФСР от 3
 января 1919 г. п. 14. Незаконным
 является и запрещение группе
 граждан, заключившей согла-
 шение с местным Совдепом,
 производить добровольные сбо-
 ры складчины на приобретение
 предметов религиозного культа,

ление культа, а также произне-
 сение проповедей, поскольку
 таковые являются неотъемлемой
 составной частью богослужения
 данного культа допускаются сво-
 бодно без какой-либо предва-
 рительной цензуры при условии,
 чтобы по содержанию своему
 они фактически имели исклю-
 чительно религиозный характер.
 также свободно без предвари-
 тельного на каждый раз разре-
 шения функционируют и молит-
 венные собрания, устраиваемые
 группами верующих в находя-
 щихся в их пользовании поме-
 щениях, независимо от числа
 участников, а также собрания,
 посвященные вопросам о содер-
 жании храма и управлени
 культовым имуществом»

(Собр.Узаконений 1923г. №
 ст. 699).

ترجمەسى: (أ) ر. س. ف. س. ر.
 نار كامبوستېنك ۱۹۱۹ نچی یل ۳ نچی
 غېنوار نار بخلو سیركولەرىنك ۱۳ نچی
 مادهسى «تورنلارداغى بعض حكومت
 مائوراهرى معلوم بر دین طرفدارى
 بولغان غرازدنلارنك دینی ياكە خوچالق
 (خازەيستؤبىنى) حاجتلەرىن سويلەشو و
 آڭلاشو ئوچون نېندەى گنە بولساده
 جېيلاش ياساولارىن منع ئېتەلەر ئېكەن.
 لېكىن ئەگەر شولوقتنك احوالوشرائطى
 مېجور ئېتمەسە هم آندای جېيلاشلاردان
 انقلابغا قارشى مناسبتەدە آچق قورقنچ

خانہلہر ینک خو جالق طور مشینا کیرہ کلی
 هر تورلی ندرسدلہرنی آلور ٹوچون
 اختیاری رهوشده اعانہ جییشو۔ صالحشو۔
 لاردان منع قیلوز افونغاخلاف بولا۔ درست،
 بو جیبولارنی، گہ۔ چہ چبرکہو جزاسی
 بلدن قور قتوب بولسادا کوچلہب آلو غسا
 مساعده قیلنمی»

(توسیک ننگ ۱۹۱۹ نچی یل ۵ نچی
 فیبرالدا چققان ۲۶ (۵۷۸) نچی نومیرلی
 غہزیتہ مسندہ اعلان قیلنغان).

مذکور عبارلہر ٹیزؤیستہ غہز۔
 یتہسندہن ہم زاقونلار مجموعہسندہن
 درست کوچرلدی.

ترجمہلہر اصلینا موافق.

۱۹۲۴ نچی یل ۱۵ نچی دیکہ بر.

رقم ۳۷۸۷

دینیہ نظار آندہ قاضی: کشاف ترجمانی.

مسئول محرر کشاف ترجمانی.

на содержание своих служите-
 лей культа, на покупку дров и
 на приобретение различных
 предметов хозяйственному об-
 хода для нужд своего храма.
 Конечно, принудительное взыс-
 кание таких собров. хотя бы под
 страхом только церковных кар,
 недопустимо...»

(Изв. ВЦИК от 5 февр. 1919 г.
 № 26 / 578).

ترجمہسی: ر. س. ف. س. ر. ناز۔
 کلہبوستینک ۱۹۱۹ نچی یل ۳ نچی غبنوار
 ناریخلو سیرکولہر ینک ۱۴ نچی مادہسی
 ہم پیرلی صاؤت، و سسہسی بلدن معاہدہ
 (صاغلاشینبا) یاصانغان معتقلہر گروہسن
 دینی حاجتکہ کیرہک نہرسدلہرنی آلو
 ٹوچون، توزلہر ینک دین خادمہرین
 تریبہ فیلور ٹوچون، ٹوطون ہم عبادت

